

537

UCHWAŁA RADY PAŃSTWA

z dnia 17 kwietnia 1953 r.

nr 0/126.

Za zasługi w pracy zawodowej w dziedzinie przemysłu rolnego i spożywczego odznaczeni zostają:

ZŁOTYM KRZYŻEM ZASŁUGI

1. Kurek Ignacy s. Stanisława.

SREBRNYM KRZYŻEM ZASŁUGI

2. Bembnista Marian s. Juliana, 3. Grzegorek Jan s. Mateusza, 4. Klujka Michał s. Jana, 5. Niemiec Franciszek s. Franciszka, 6. Szumotalski Bernard s. Franciszka,

7. Szymkowiak Stanisław s. Jakuba, 8. Widota Antoni s. Piotra, 9. Wojtkowiak Maria c. Michała.

BRAZOWYM KRZYŻEM ZASŁUGI

10. Jarczak Pelagia c. Jana, 11. Jarmużek Józef s. Józefa, 12. Księżycka Regina c. Edwarda, 13. Setnik Cecylia c. Józefa, 14. Soszyńska Anna c. Franciszka, 15. Staniszevska Jadwiga c. Czesława, 16. Szwarz Franciszka c. Antoniego, 17. Tyś Jan s. Teodora.

Przewodniczący Rady Państwa: A. Zawadzki
Sekretarz Rady Państwa: M. Rybicki

538

ZARZĄDZENIE MINISTRA OŚWIATY

z dnia 26 stycznia 1953 r.

w sprawie stosowania normatywów projektowania budownictwa dla szkół ogólnokształcących stopnia podstawowego oraz normatywów projektowania budownictwa dla przedszkoli o budynkach wolnostojących.

Zgodnie z uchwałą nr 109 Prezydium Rządu z dnia 21 lutego 1951 r. w sprawie oszczędności w budownictwie (Monitor Polski Nr A-16, poz. 220 i Nr A-79, poz. 1098) oraz uchwałą nr 1069 Prezydium Rządu z dnia 15 listopada 1952 r. w sprawie zatwierdzenia normatywów projektowania budownictwa dla szkół ogólnokształcących stopnia podstawowego oraz normatywów projektowania dla przedszkoli o budynkach wolnostojących zarządza się, co następuje:

§ 1. W zakresie realizowanego w ramach Narodowych Planów Gospodarczych budownictwa szkół ogólnokształcących stopnia podstawowego oraz przedszkoli o budynkach wolnostojących obowiązują zatwierdzone uchwałą nr 1069 Prezydium Rządu z dnia 15 listopada 1952 r. i uzupełnione w myśl zaleceń, podanych w § 1 tej uchwały, standarty budowlane, stanowiące załączniki nr 1 i 2 do niniejszego zarządzenia.

§ 2. Zgodnie z powołaną w § 1 uchwałą nr 1069 Prezydium Rządu z dnia 15 listopada 1952 r.:

- 1) do stosowania standardu budowlanego dla szkół ogólnokształcących stopnia podstawowego obowiązane są: Ministerstwo Oświaty, Ministerstwo Budownictwa Miast i Osiedli, instytucje centralne oraz

organy im podległe przy planowaniu, zleceniu, projektowaniu, wykonawstwie i nadzorowaniu robót, dotyczących budownictwa szkół ogólnokształcących stopnia podstawowego;

- 2) do stosowania standardu budowlanego dla przedszkoli o budynkach wolnostojących obowiązane są wszystkie ministerstwa, instytucje centralne oraz organy im podległe przy planowaniu, zleceniu, projektowaniu, wykonawstwie i nadzorowaniu robót, dotyczących budownictwa przedszkoli o budynkach wolnostojących.

§ 3. Szkoły i przedszkola, których budowa została rozpoczęta przed dniem wejścia w życie uchwały nr 1069 Prezydium Rządu, tj. przed dniem 15 listopada 1952 r., mogą być ukończone bez zmian wynikających ze standardów budowlanych, załączonych do zarządzenia.

§ 4. Dotychczasowe przepisy regulujące zasady projektowania szkół ogólnokształcących stopnia podstawowego i przedszkoli o budynkach wolnostojących, zgodnie z uchwałą nr 1069 Prezydium Rządu, tracą moc.

§ 5. Zarządzenie wchodzi w życie z dniem ogłoszenia z mocą od dnia 15 listopada 1952 r.

Minister Oświaty: W. Jarosiński

Załącznik nr 1 do zarządzenia Ministra Oświaty z dnia 26 stycznia 1953 r. (poz. 538).

STANDART BUDOWLANY SZKÓŁ OGÓLNOKSZTAŁCĄCYCH STOPNIA PODSTAWOWEGO

1. Wstęp.

1. 1. Przedmiot standardu.

Przedmiotem standardu są normy przestrzenne i wytyczne do projektowania szkół ogólnokształcących stopnia podstawowego, zwanych w dalszym ciągu „szkołami podstawowymi” lub „szkołami”.

1. 2. Określenia.

1. 2. 1. Określenie podstawowe.

Szkoły ogólnokształcące stopnia podstawowego są to szkoły, które powinny objąć wszystkie dzieci w wieku obowiązku szkolnego, tj. od 7 do ukończonych 13 lat (siedem roczników). Szkoły te dają w ciągu siedmiu lat

nauki podstawy wszechstronnego wykształcenia i wychowania oraz przygotowują uczniów do szkół licealnych ogólnokształcących i zawodowych.

1. 2. 2. Określenia uzupełniające.

1. 2. 2. 1. Szkoły ogólnokształcące są w zasadzie koedukacyjne. W miastach mogą być jednak szkoły ogólnokształcące odrębne dla chłopców i dla dziewcząt.

1. 2. 2. 2. Standart obejmuje:

- a) szkoły podstawowe o 2, 3, 4, 5, 6 i 7 izbach lekcyjnych;
- b) szkoły podstawowe o 11 izbach lekcyjnych, tj. szkoły składające się z 7 klas szkoły podstawowej z oddziałami równoległymi;
- c) szkoły podstawowe o 15 izbach lekcyjnych, tj. szkoły składające się z dwóch ciągów szkoły podstawowej 7-klasowej i z jednej izby dodatkowej.

W miastach nie przewiduje się budowy szkół o liczbie izb mniejszej niż siedem.

1. 2. 2. 3. Liczba uczniów w szkołach podstawowych, przyjęta za podstawę do projektowania budynków szkolnych, podana jest w nagłówku załączonej tablicy nr 3.

1. 2. 2. 4. Liczba nauczycieli w szkołach podstawowych równa jest co najmniej liczbie izb lekcyjnych.

1. 2. 2. 5. Klasa jest to zespół uczniów uczących się według jednego programu nauki.

1. 2. 2. 6. Komplet jest to zespół dwóch klas uczących się razem, łącznie w jednej izbie lekcyjnej.

1. 2. 2. 7. Izba lekcyjna jest to pomieszczenie, w którym uczy się klasa lub komplet.

1. 3. Uzasadnienie potrzeby inwestycyjnej.

Stwierdzenie i uzasadnienie potrzeby inwestycyjnej następuje w drodze wydania przez terenowo właściwe wydziały oświaty prezydium wojewódzkich rad narodowych (Rad Narodowych m. st. Warszawy i m. Łodzi), w porozumieniu z wojewódzką komisją planowania gospodarczego, orzeczenia organizacyjnego dla danej szkoły oraz opracowania i zatwierdzenia założeń projektu dla tej szkoły.

1. 4. Zakres stosowania standardu.

1. 4. 1. Zasięg terytorialny.

Standart obowiązuje na terenie całego kraju.

1. 4. 2. Rodzaj budowli.

Standart dotyczy budowli nowych. Przy odbudowach, adaptacjach i przebudowach obowiązuje dostosowanie obiektu do norm i wytycznych zawartych w niniejszym standardzie, o ile nie stoją temu na przeszkodzie istniejące w danym miejscu warunki terenowe lub uzasadnione względy architektoniczno-budowlane.

1. 4. 3. Tolerancje.

1. 4. 3. 1. Odchylenia od podanych w tablicy nr 3 norm powierzchniowych poszczególnych pomieszczeń są dopuszczalne w granicach $\pm 10\%$ z zastrzeżeniem niezwiększenia izb lekcyjnych i nieprzekraczania przewidzianej w standardzie kubatury ogólnej budynku. W odniesieniu do podanej w tablicy nr 1 powierzchni działki dopuszczalne są odchylenia w granicach $\pm 20\%$.

1. 4. 3. 2. Jeżeli budynek szkoły może być ogrzewany przez ciepłownię znajdującą się w innym budynku, powinna nastąpić redukcja odpowiednich pomieszczeń lub urządzeń.

1. 4. 3. 3. Jeżeli mieszkania służbowe przewidziane w standardzie będą umieszczone w domach mieszkalnych położonych na sąsiadującym z działką terenie, obowiązuje redukcja odpowiednich pomieszczeń podanych w tablicy nr 3.

1. 4. 3. 4. W miejscowościach wiejskich o szczególnie trudnych warunkach mieszkaniowych mogą być wybudowane, oprócz mieszkań służbowych wymienionych w tablicy nr 3, mieszkania dla nauczycieli w budynku szkolnym lub oddzielnym budynku, stojącym na działce szkolnej bądź na działce leżącej w odległości nie przekraczającej 1,5 km od szkoły. Przy projektowaniu mieszkań dla nauczycieli należy przewidywać, w zależności od potrzeb, mieszkania dwupokojowe z kuchnią o powierzchni użytkowej 48 m², jednopokojowe z kuchnią o powierzchni użytkowej 35 m² i jednopokojowe z wnęką kuchenną o powierzchni użytkowej 22 m². Dla każdego mieszkania należy przewidzieć piwnicę o wielkości powierzchni użytkowej do 10 m². Decyzję w sprawie budowy i wielkości mieszkań dla nauczycieli wydaje Minister Oświaty po rozpatrzeniu opinii terenowo właściwego wydziału oświaty prezydium wojewódzkiej rady narodowej i wojewódzkiej komisji planowania gospodarczego.

1. 4. 3. 5. Normy przestrzenne dla sal gimnastycznych i pomieszczeń pomocniczych przy nich oraz dla sportowych urządzeń terenowych mogą na wniosek Głównego Komitetu Kultury Fizycznej ulegać w poszczególnych przypadkach powiększeniu powyżej odchylen przewidzianych w punkcie 1. 4. 3. 1. Decyzję w tej sprawie wydaje Minister Oświaty po rozpatrzeniu opinii wydziału oświaty prezydium wojewódzkiej rady narodowej (Rady Narodowej m. st. Warszawy lub m. Łodzi) i wojewódzkiej komisji planowania gospodarczego.

1. 4. 3. 6. Dalej idące odchylenia niż podane w niniejszym standardzie lub zmiany zawartych w nim wytycznych wymagają zgody Ministra Budownictwa Miast i Osiedli, wydanej w porozumieniu z Ministrem Oświaty.

1. 4. 4. Urządzenia związane.

Świetlice i biblioteki szkolne wchodzi w skład ogólnosiedlowej sieci świetlic oraz bibliotek i powinny być brane pod uwagę przy projektowaniu tej sieci.

1. 5. Normy prawne związane z przedmiotem standardu.

1. 5. 1. Organizacja i budowa szkół podstawowych opiera się na ustawach z dnia 17 lutego 1922 r. o zakładaniu i utrzymywaniu publicznych szkół powszechnych i o budowie publicznych szkół powszechnych (Dz. U. Nr 18, poz. 143 i 144) oraz na późniejszych zarządzeniach Ministra Oświaty w sprawie organizacji roku szkolnego w szkołach ogólnokształcących stopnia podstawowego.

1. 5. 2. Standart powinien być stosowany z zachowaniem normatywów urbanistycznych dla projektowania miast i osiedli, przepisów budowlanych i polskich norm, a w szczególności:

- a) oświetlenie sztuczne powinno odpowiadać normie PN-E-02030;
- b) ogrzewanie powinno odpowiadać normie PN-B-02402 (PN-B-102);

- c) zasady izolacji przeciwdźwiękowej powinny odpowiadać normie PN-B-02151;
- d) dla mieszkań przy szkołach obowiązują budowlane standardy mieszkaniowe.

2. Wytyczne lokalizacji.

2.1. Lokalizacja ogólna.

Lokalizacja ogólna szkół podstawowych wynika z charakteru powszechności tych szkół. Wszędzie tam, gdzie w odległości 3 kilometrów można zebrać co najmniej 20 dzieci w wieku obowiązku szkolnego, musi być założona szkoła podstawowa. Przy tworzeniu obwodów szkolnych należy brać pod uwagę, żeby droga dziecka do szkoły nie przekraczała 3 kilometrów. Wskazane jest tworzenie obwodów szkolnych o możliwie małym obszarze, jeżeli nie wpłynie to na obniżenie stopnia organizacyjnego szkoły.

2.2. Powierzchnie działek szkolnych określa załączona tablica nr 1.

W miejscowościach wiejskich o szczególnie trudnych warunkach mieszkaniowych na każde mieszkanie nauczycielskie, budowane na działce szkolnej (poza mieszkaniami służbowymi) lub na działce oddzielnej (1. 4. 3. 4.), należy przewidzieć 500 m² powierzchni gruntu.

2.3. Lokalizacja szczegółowa.

2.3.1. Położenie działki.

Działka dla szkoły podstawowej powinna się znajdować, o ile to możliwe, w środku obwodu szkolnego. Jeżeli szkoła obsługuje dwa lub więcej osiedli, działka powinna się znajdować w granicach jednego z tych osiedli. Działka powinna być położona w takim punkcie, by dzieci uczęszczające do szkoły nie były zmuszone do przechodzenia przez tory kolejowe lub arterie komunikacyjne w czasie dużego nasilenia ruchu. Działka szkolna powinna znajdować się w miejscu zabezpieczonym od wycieków, gazów, dymów, kurzu i hałasu. Przy wyborze działki należy brać pod uwagę położenie źródeł zanieczyszczeń powietrza i kierunki panujących wiatrów. Pożądane jest, aby działka szkolna znajdowała się w bezpośrednim sąsiedztwie zieleni, np. parków lub terenów sportowych.

2.3.2. Charakterystyka działki.

Działka powinna być sucha, o znacznej głębokości wód zaskórnych, nie sięgających poziomu fundamentów, powinna posiadać nieznaczny spadek umożliwiający naturalne odprowadzanie wód opadowych. Powinna być dobrze nasłoneczniona i dawać możliwość zorientowania budynku lub jego poszczególnych pomieszczeń odpowiednio do wymagań niniejszego standardu (pkt 4. 3. 1. 2.). Kształt działki powinien być zwarty, zbliżony do kwadratu lub niezbyt wydłużonego prostokąta, i powinien umożliwiać racjonalne rozmieszczenie budynków i urządzeń oraz wykorzystanie nie zabudowanej przestrzeni zgodnie z wymaganiami niniejszego standardu. W miejscowościach nie posiadających wodociągów należy wybrać działkę, na której można urządzić studnię z wodą zdatną do picia.

2.3.3. Zasady przestrzennego zagospodarowania działki.

2.3.3.1. Działka szkolna powinna umożliwiać:

- a) organizację odpoczynku, zabaw i gier dla uczniów w czasie przerw między lekcjami i w czasie pozalekcyjnym;
  - b) prowadzenie ćwiczeń cielesnych w ramach programu szkolnego;
  - c) prowadzenie zajęć z zakresu botaniki i zoologii. Część działki związana z mieszkaniami dla personelu szkolnego powinna być wyodrębniona od właściwej szkolnej części działki. Poszczególne części działki powinny być związane zielenią, mającą znaczenie jako pomoc naukowa przy nauczaniu biologii, jako osłona od kurzu i wiatrów oraz jako ozdoba terenu.
- 2.3.3.2. Normy powierzchniowe zagospodarowania działki podaje załączona tablica nr 1.
- 2.3.3.3. Dopuszczalna jest zabudowa działki do 20%, a wysokość budynku szkoły nie może przekraczać 4 kondygnacji.

2.3.3.4. Pożądane jest odsunięcie budynku szkolnego od ulicy lub drogi na odległość 10 — 20 m.

2.3.3.5. Budynek szkolny powinien być odłonięty ze wszystkich stron dla łatwego dostępu światła i powietrza. Na granicy działki szkolnej i między poszczególnymi częściami działki pożądane są roślinne pasy osłonowe.

3. Wytyczne funkcjonalne.

3.1. Założenia ogólne.

3.1.1. Organizacja szkoły zależy od liczby uczniów uczęszczających do niej i od liczby przydzielonych do szkoły nauczycieli.

3.1.2. Nauka w szkole trwa siedem lat i odbywa się w siedmiu klasach różniących się programem nauczania i wychowania.

3.1.2.1. Szkoły o 2 nauczycielach są szkołami niepełnymi i mają 5 lub 6 klas.

3.1.2.2. Szkoły o 3 nauczycielach są szkołami niepełnymi o 6 klasach bądź szkołami pełnymi, mającymi wszystkie 7 klas.

3.1.2.3. Po ukończeniu szkół niepełnych uczniowie uczęszczają do klas wyższych w szkołach zbiorczych, znajdujących się w obwodach sąsiednich.

3.1.2.4. Najwyższy stopień organizacyjny mają szkoły o siedmiu nauczycielach i więcej.

3.1.3. W szkołach z liczbą nauczycieli mniejszą niż liczba klas nauka odbywa się w dwojaki sposób:

a) dwie klasy pobierają naukę w jednej izbie lekcyjnej na zmianę, tj. jedna klasa rano, a druga po południu;

b) jeden nauczyciel uczy dwie klasy równocześnie w jednej izbie lekcyjnej, prowadząc nauczanie łącznie w ten sposób, że na przemian z jedną klasą ma naukę głośną, a z drugą — cichą.

3.1.4. Standard nie obejmuje szkół o jednym nauczycielu. Szkoły takie mają klasy I, II, III i IV, które tworzą dwa komplety uczące się: jeden — rano, drugi — po południu. Do klas V, VI i VII uczniowie z tych szkół uczęszczają do szkół zbiorczych.

3.1.5. Zasady organizacji szkół podstawowych podaje załączona tablica nr 2.

3.2. Spis pomieszczeń w budynkach szkół podstawowych i ich normy przestrzenne podają załączone tablice nr 3 i 4.

3.3. Funkcje, powiązania funkcjonalne i podstawowe wyposażenie pomiesz-

czeń w budynkach szkół podstawowych podaje załączony opis funkcjonalny (załącznik nr 5).

4. Wytyczne techniczno-budowlane.

4.1. Wymagania konstrukcyjne.

4.1.1. Budynki szkolne powinny być wznoszone z materiałów ogniotrwałych powszechnego użycia, przy możliwie najszerszym zastosowaniu materiałów miejscowych i elementów prefabrykowanych.

4.1.2. Dachy w budynkach szkolnych na wsi i w małych miastach powinny być kryte dachówką lub eternitem falistym, a wiązania dachowe powinny być wykonywane w miarę możliwości z elementów żelbetowych, prefabrykowanych.

4.2. Wykończenie wnętrza.

4.2.1. Podłogi. We wszystkich pomieszczeniach przeznaczonych na stały pobyt uczniów (izby lekcyjne, sale specjalne, rekreacyjne) w szkołach wiejskich — podłogi z desek sosnowych heblowanych, szpuntowanych, przybijanych na kryte gwoździe, w szkołach miejskich — w miarę możliwości klepka dębowa. W salach gimnastycznych — klepka dębowa na legarach i ślepej podłodze. W umywalniach, ustępach, natryskowniach, kuchniach, szatniach, przedsiionkach — podłoga twarda, łatwo zmywalna.

4.2.2. Ściany wewnętrzne tynkowane gładko i malowane w kolorach jasnych. W miejscach narażonych na zawilgocenie (w umywalniach, ustępach, natryskowniach, kuchniach) do wysokości 1,5 m — glazura lub okładzina z innych płytek wodoszczelnych, ewentualnie lamperia malowana olejno, szpachlowana.

4.2.3. Sufity tynkowane gładko jak ściany i malowane na biało.

4.2.4. Stolarka okien i drzwi malowana olejno w kolorach jasnych.

4.2.5. Zaleca się stosowanie szaf wbudowanych w poszczególne pomieszczeniach w zależności od ich funkcji.

4.3. Oświetlenie.

4.3.1. Oświetlenie naturalne.

4.3.1.1. Stosunek powierzchni okien w świetle ościeżnic do powierzchni podłogi:

a) w zasadniczych pomieszczeniach szkolnych — w granicach 1:5 — 1:7;

b) w pomieszczeniach pomocniczych dopuszcza się stosunek 1:9.

4.3.1.2. Orientacja w stosunku do stron świata:

a) izby lekcyjne — oświetlenie z kierunków: południowo-zachodniego, południowo-wschodniego, południowego, wschodniego lub zachodniego;

b) sala gimnastyczna — okna w ścianach dłuższych, oświetlenie możliwie dwustronne; przy oświetleniu jednostronnym orientacja analogiczna jak przy izbach lekcyjnych;

c) szatnia — pożądany dostęp promieni słonecznych; orientacja analogiczna jak przy izbach lekcyjnych;

d) sale: fizyki i chemii, gabinet pomocy naukowych, gabinet chemii i kuchnia — oświetlenie z kierunków północno-wschodniego, północnego lub północno-zachodniego;

e) umywalnie i ustępy — oświetlenie pożądane z kierunków jak wyżej pod lit. d);

f) świetlica, czytelnia i biblioteka — oświetlenie pożądane z kierunków: południowego i południowo-wschodniego;

g) kancelaria, pokój nauczycielski i pokój kierownika — pożądany dostęp promieni słonecznych.

4.3.1.3. Długość korytarza, obustronnie obudowanego, oświetlonego tylko od czoła, nie może przekraczać 20 m.

4.3.2. Oświetlenie sztuczne.

4.3.2.1. Projektować należy w zasadzie oświetlenie elektryczne żarówkowe w ten sposób, aby istniała możliwość zainstalowania opraw jarzeniowych — bez zmian w instalacji.

4.3.2.2. Gniazda wtykowe należy przewidzieć:

a) w izbach lekcyjnych — po jednym przy stole nauczyciela;

b) w salach specjalnych — ponadto po jednym na tylnej ścianie dla epidiaskopów;

c) w pokojach administracyjnych, nauczycielskich, gabinetach lekarskich, świetlicach, czytelnich, kuchniach i innych pomieszczeniach — zależnie od wielkości po 1 do 2 gniazd.

Obwody gniazd wtykowych w izbach lekcyjnych i salach specjalnych powinny być wyłączane wyłącznikami 2-biegunowymi na tablicach umieszczonych na każdym piętrze.

4.3.2.3. Dla pomieszczeń szkolnych pożądane są oprawy z kulami mlecznymi, dla pomieszczeń gospodarczych — ze szklami przezroczystymi.

4.3.2.4. Dla mieszkań służbowych należy przewidzieć oddzielne liczniki lub podliczniki.

4.4. Ogrzewanie i wentylacja.

4.4.1. Ogrzewanie.

4.4.1.1. W szkołach o 2, 3, 4 i 5 izbach lekcyjnych ogrzewanie piecowe, piecami stałopalnymi lub zwykłymi.

4.4.1.2. W szkołach o 6 i 7 izbach lekcyjnych ogrzewanie centralne wodnogrzejnikowe lub sufitowe. W wyjątkowych, gospodarczo uzasadnionych, przypadkach dopuszcza się tymczasowe ogrzewanie budynków piecami, z zastrzeżeniem jednak, że i wówczas przewidziane zostanie miejsce na kotłownię i pozostawione zostaną bruzdy na przewody centralnego ogrzewania. W szkołach ogrzewanych piecami pożądane jest zainstalowanie centralnego ogrzewania lokalnego w sali gimnastycznej, rozbieralni i natryskowni.

4.4.1.3. W szkołach o 11 i 15 izbach lekcyjnych obowiązuje centralne ogrzewanie wodnogrzejnikowe lub sufitowe dla całego budynku.

4.4.1.4. W szkołach ogrzewanych piecami należy zapewnić wodę gorącą do natrysków i zmywaków kuchennych z buliera umieszczonego w kuchni, a w szkołach z ogrzewaniem centralnym — z buliera umieszczonego w kotłowni.

4.4.2. Wentylacja.

We wszystkich pomieszczeniach — wentylacja naturalna przez okna z naswietlami i grawitacyjna przez kanały umieszczone w ścianach wewnętrznych i wyprowadzone ponad dach. W izbach lekcyjnych, salach spe-

cyjnych i gimnastycznych wymiana co najmniej dwukrotna.

4.5. Urządzenia przeciwdzźwiękowe.

Pomieszczenia, w których mogą powstawać hałasy (izby lekcyjne, pokoje do zajęć praktycznych, sale gimnastyczne), należy oddzielać od sąsiednich pomieszczeń ściankami i stropami zabezpieczającymi od przedostawiania się dźwięków.

4.6. Zaspokojenie w wodę i kanalizację.

4.6.1. Woda.

4.6.1.1. W miejscowościach posiadających sieć wodociągową instalację należy przyłączyć do tej sieci. W miejscowościach nie posiadających wodociągu należy przewidzieć studnię własną z wodą zdatną do picia oraz zbiornik.

4.6.1.2. Doprowadzenie wody przewiduje się do umywalk, ustępów, kuchni, natrysków, sal: fizyki, chemii, biologii, gabinetów chemii, pokoiów: lekarza i do zajęć praktycznych. Nadto należy przewidzieć na zewnątrz budynku hydranty-polewaczki, a wewnątrz budynku hydranty przeciwpożarowe, umieszczone przy klatkach schodowych.

4.6.2. Kanalizacja.

4.6.2.1. W miejscowościach posiadających sieć kanalizacyjną instalację należy przyłączyć do tej sieci. W miejscowościach nie posiadających kanalizacji należy ścieki odprowadzić na zewnątrz budynku do oczyszczalnika.

4.6.2.2. Wskaźniki dla urządzeń sanitarnych podaje załączona tablica nr 4.

4.7. Instalacje specjalne.

4.7.1. Gaz. W miejscowościach posiadających sieć gazową należy przewidzieć doprowadzenie gazu do pomieszczeń: kuchni, pokoju lekarza, sal fizyki i chemii oraz do pokoju zajęć praktycznych.

4.7.2. Sygnalizacja dzwonekowa powinna składać się:

- a) z dzwonka przyzewowego od drzwi wejściowych do sieni głównej lub korytarza w pobliżu kancelarii;
- b) z dzwonek pauzowych umieszczonych w pobliżu izb lekcyjnych i sal specjalnych, przede wszystkim w pomieszczeniach rekreacyjnych, a uruchamianych z przycisku zainstalowanego we wnęce zamykanej w hallu (sieni) lub na korytarzu w pobliżu kancelarii.

4.7.3. Instalacja radiowa powinna obejmować:

- a) antenę z uziemieniem oraz aparat z adapterem i mikrofonem w kancelarii;
- b) instalację głośnikową z wypustami w izbach lekcyjnych, sali gimnastycznej, w świetlicy, w pokoju nauczycielskim, w pokoju kierownika szkoły, w pomieszczeniach rekreacyjnych i na zewnątrz budynku — w pobliżu boiska.

4.7.4. Instalacja zegarów, w miarę możliwości elektrycznych, pożądana jest w szkołach o 7—15 izbach lekcyjnych, po jednym na każdej kondygnacji.

5. Wytyczne architektoniczne.

5.1. Założenia ogólne.

Kompozycja plastyczna budynku szkolnego powinna wyrażać treść ideową i zaspokajać równocześnie wymagania stawiane przez funkcję szkoły.

Uwzględniając wpływ form plastycznych na rozwój umysłu dziecka i kształtowanie jego charakteru w okresie tworzenia się sądów i wyobrażeń o świecie otaczającym, należy zwrócić jak największą uwagę na wygląd zewnętrzny budynku, jego wnętrza oraz otaczający teren.

Budynek szkoły powinien wywoływać wrażenie estetyczne, budząc w wychowanku uczucie szacunku.

5.2. Wytyczne szczegółowe.

5.2.1. Przy kształtowaniu plastycznego wyrazu budynku i działki szkoły należy zwrócić uwagę na krajobrazowe i architektoniczne cechy regionalne występujące w danej okolicy. Budynek szkolny nie powinien swym charakterem różnić się od otaczających go budynków, natomiast powinien być wśród nich wzorem dobrej architektury wyrastającej z rodzimego podłoża.

5.2.2. Wnętrza budynku szkolnego powinna cechować prostota. Nie wskazane jest dążenie do efektów plastycznych i zbytecznej monumentalności. Tyłko sień główna (westybul) powinna otrzymać skromną oprawę architektoniczną. We wnętrzach powinny być stosowane kształty nieskomplikowane oraz barwy spokojne i jasne. Pożądane są ciepłe barwy ścian i białe sufity.

Oświetlenie powinno być równomierne. Meble szkolne powinny być jasne i wygodne. Uzupełnieniem plastycznym wnętrza szkoły powinna być zieleń.

6. Wytyczne dodatkowe.

6.1. Wytyczne do etapowania budowy.

Budynki szkół podstawowych powinny być wznoszone od razu w całości, jedynie budowa sal gimnastycznych może być przesunięta na czas późniejszy. W szkołach o ilości izb lekcyjnych mniejszej niż 7, należy przy sytuowaniu budynku na działce przewidzieć możliwość rozbudowania szkoły w okresie późniejszym.

6.2. Wytyczne wykonywania budowy.

Wznoszenie budynków szkolnych powinno być tak zaplanowane, aby ukończenie stanu surowego nastąpiło przed sezonem zimowym. Rozpoczęcie wypraw powinno nastąpić dopiero po upływie sezonu zimowego.

7. Postanowienia porządkowe.

7.1. Wykaz załączników.

Tekst niniejszego standardu uzupełniają następujące załączniki:

- 1) nr 1 — tablica nr 1 „Normy powierzchniowe działek szkół ogólnokształcących stopnia podstawowego w m² oraz zasady ich zagospodarowania (liczby orientacyjne)”;
- 2) nr 2 — tablica nr 2 „Zasady organizacji szkół ogólnokształcących stopnia podstawowego”;
- 3) nr 3 — tablica nr 3 „Spis pomieszczeń w budynkach szkół ogólnokształcących stopnia podstawowego oraz ich normy przestrzenne”;
- 4) nr 4 — tablica nr 4 „Normy przestrzenne izb lekcyjnych i sal gimnastycznych oraz wskaźniki dla urządzeń sanitarnych w budynkach szkół ogólnokształcących stopnia podstawowego”;
- 5) nr 5 „Opis funkcjonalny pomieszczeń w budynkach szkół ogólnokształcących stopnia podstawowego”.

Załącznik nr 1 do standardu budowlanego szkół ogólnokształcących stopnia podstawowego.

TABLICA Nr 1. NORMY POWIERZCHNIOWE DZIAŁEK SZKÓŁ OGÓLNOKSZTAŁCĄCYCH STOPNIA PODSTAWOWEGO W m² ORAZ ZASADY ICH ZAGOSPODAROWANIA (LICZBY ORIENTACYJNE)

Poz.	Urządzenia terenowe	o liczbie izb lekcyjnych								Wskaźniki	
		2	3	4	5	6	7	11	15		
		o liczbie uczniów									
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	
1	Plac przedwejściowy	50	70	90	110	125	140	175	200		
2	Teren zajęty pod budynek szkolny	350	500	650	750	850	950	1.150	1.300		
3	Plac rekreacyjny	300	400	500	550	600	650	900	1.200		
4	Boisko sportowe wraz z otaczającą zielenią . .	1.500	1.500	3.600	3.600	3.600	3.600	5.000	5.000	Co najmniej 2 m ² na ucznia, ogółem nie mniej niż 300 m ² . Obejmuje: bieżnię (60 m), skocznię, rzutnię, siatkówkę (18×9 m), koszykówkę (14×26 m), małego szczypiornika (50×25 m). Minimalna długość – 80 m.	
5	Ogródek szkolny	500	500	550	600	650	700	800	900		
6	Podwórze gospodarcze wraz z zabudowaniami gospodarczymi	250	250	300	300	300	300	300	300		
7	Teren przeznaczony pod ogródki personelu szkolnego	800	800	800	800	800	800	500	500		
8	Zieleń	1.850	1.180	3.510	3.290	3.075	2.860	3.375	3.100		Co najmniej 20% powierzchni działki.
9	Drogi, aleje i ścieżki										
	Ogółem	5.600	5.600	10.000	10.000	10.000	10.000	12.200	12.500		
	Na 1 ucznia	93	70	66	50	40	35,7	27,7	20,8		

U w a g a: W razie budowy w miejscowościach wiejskich o szczególnie trudnych warunkach mieszkaniowych poza mieszkaniami służbowymi także mieszkań dla nauczycieli (1. 4. 3. 4.) powierzchnię działki szkolnej zwiększa się o 500 m² na każde mieszkanie nauczycielskie.

TABLICA Nr 2. ZASADY ORGANIZACJI SZKÓŁ

Poz.	Liczba dzieci w wieku obowiązku szkolnego zamieszkałych w obwodzie szkolnym	Liczba nauczycieli w liczbie izb lekcyjnych	Zakres nauczania	Teoretyczna liczba dzieci jednego rocznika (z liczby podanej w rubryce 2)	Schemat graficzny organizacji										
					k l a s y (roczniki)										
					I	II	III	IV	V	VI	VII				
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12				
1	41 — 60	2	od klas I do V	6 — 9	⋮						do szkoły	zbiorczej			
2	41 — 60	2	od klas I do VI	6 — 9	⋮							do szkoły	zbiorczej		
3	61 — 80	3	od klas I do VI	9 — 12	⋮								do szkoły	zbiorczej	
4	61 — 80	3		9 — 12	⋮										
5	81 — 150	4	szkoły jedne od klas I do VII	12 — 22	⋮	⋮	⋮								
6	151 — 200	5		22 — 29	⋮	⋮									
7	201 — 250	6		29 — 36	⋮										
8	251 — 280	7		36 — 40											

Objaśnienia:

- | = nauka ranna jednej klasy: odcinek poziomy — liczba uczniów, odcinek pionowy — liczba godzin nauczycielskich;
 ⋮ = nauka popołudniowa jednej klasy: odcinek poziomy — liczba uczniów, odcinek pionowy — liczba godzin nauczycielskich;
 || = nauka ranna kompletu (2 klas): odcinek poziomy — liczba uczniów w komplecie, odcinki pionowe — liczby godzin nauczycielskich w klasach;
 ⋮ = nauka popołudniowa kompletu (2 klas): odcinek poziomy — liczba uczniów w komplecie, odcinki pionowe — liczby godzin nauczycielskich w klasach.

(d. c. tablicy nr 2)

Załącznik nr 2 do standardu budowlanego szkół ogólnokształcących stopnia podstawowego.

OGÓLNOKSZTAŁCĄCYCH STOPNIA PODSTAWOWEGO

Organizacja nauczania w szkole	Przyjęta powierzchnia podłogi izb lekcyjnych po uwzględnieniu uczniów drugorocznych i uczęszczających z obwodów pobliskich
13	14
Klasy II, III, IV i V tworzą dwa komplety. W jednej izbie lekcyjnej uczy się rano komplet II+III (bądź II+IV), a na zmianę z nim uczy się w tejże izbie po południu klasa I. W drugiej izbie lekcyjnej uczy się drugi komplet IV+V (bądź III+V). Uczniowie klas VI i VII z danego obwodu uczęszczają do szkoły zbiorczej, natomiast do klasy V danej szkoły mogą uczęszczać uczniowie ze szkół pobliskich o 1 nauczycielu.	33 m ²
Klasy I, II, III, IV, V i VI tworzą trzy komplety. W jednej izbie lekcyjnej uczy się rano komplet III+IV, a na zmianę z nim po południu komplet I+II. W drugiej izbie uczy się tylko komplet V+VI. Uczniowie klasy VII z danego obwodu uczęszczają do szkoły zbiorczej, natomiast do klas V i VI danej szkoły mogą uczęszczać uczniowie ze szkół pobliskich nie mających tych klas.	33 m ²
Klasy II, III, IV i V tworzą 2 komplety. W jednej izbie lekcyjnej uczy się rano komplet II+III, a na zmianę z nim po południu klasa I. W drugiej izbie uczy się tylko komplet IV+V. W trzeciej izbie uczy się tylko klasa VI. Uczniowie klasy VII z danego obwodu uczęszczają do szkoły zbiorczej, natomiast do klas V i VI danej szkoły mogą uczęszczać uczniowie ze szkół pobliskich nie mających tych klas.	37,5 m ²
Klasy II, III, IV, V, VI i VII tworzą trzy komplety. W jednej izbie lekcyjnej uczy się rano komplet II+III, a na zmianę z nim po południu klasa I. W drugiej izbie uczy się komplet IV+V. W trzeciej izbie uczy się komplet VI+VII. Do klas V, VI i VII danej szkoły mogą uczęszczać uczniowie z pobliskich szkół nie posiadających tych klas.	37,5 m ²
Każda z siedmiu klas uczy się oddzielnie. W trzech izbach lekcyjnych uczą się rano klasy IV, V i VI, a na zmianę z nimi uczą się po południu klasy I, II i III. W czwartej izbie uczy się tylko klasa VII. Niektórych przedmiotów dwie klasy uczą się wspólnie w izbie lekcyjnej lub w innym pomieszczeniu. Do klas V, VI, VII danej szkoły mogą uczęszczać uczniowie z pobliskich szkół nie posiadających tych klas.	37,5 m ²
Każda z siedmiu klas uczy się oddzielnie. W dwóch izbach lekcyjnych rano uczą się klasy III i IV, a na zmianę z nimi po południu klasy I i II. W pozostałych 3 izbach uczą się klasy V, VI i VII. Niektórych przedmiotów dwie klasy uczą się wspólnie w izbie lekcyjnej lub w innym pomieszczeniu. Do klas V, VI i VII danej szkoły mogą uczęszczać uczniowie z pobliskich szkół nie posiadających tych klas.	37,5 m ²
Każda z siedmiu klas uczy się oddzielnie. W jednej z izb lekcyjnych rano uczy się klasa II, a na zmianę z nią po południu klasa I. W pozostałych pięciu izbach uczą się klasy III, IV, V, VI i VII. Do klas V, VI i VII danej szkoły mogą uczęszczać uczniowie z pobliskich szkół nie posiadających tych klas.	50 m ²
Każda z siedmiu klas uczy się oddzielnie, każda w innej izbie. Do klas V, VI i VII danej szkoły mogą uczęszczać uczniowie z pobliskich szkół nie posiadających tych klas.	50 m ²

Załącznik nr 3 do standardu budowlanego szkół ogólnokształcących stopnia podstawowego,

TABLICA Nr 3. SPIS POMIESZCZEŃ W BUDYNKACH SZKÓŁ OGÓLNOKSZTAŁCĄCYCH STOPNIA PODSTAWOWEGO ORAZ ICH NORMY PRZESTRZENNE

Poz.	Wysokość pomieszczeń w świetle m.		Liczba izb lekcyjnych	Liczba uczniów	2	3	4	5	6	7	11	15								
	w szkołach o 2 izbach lekcyjnych	w pozostałych szkołach			60	80	150	200	250	280	440	600								
Nazwa pomieszczeń			powierzchnia podłogi pomieszczeń, powierzchnie: czynna, bierna, całkowita, zasadnicza w m ² oraz kubatury w m ³																	
1	3,0	3,2	Izby lekcyjne	66,0	112,5	150,0	187,5	300,0	350,0	550,0	750,0									
2	—	3,2	sala fizyki			60,0	50,0	62,5	62,5	62,5	62,5	62,5								
3	—	3,2	sala chemii																	
4	—	3,2	sala biologii									62,5								
5	—	3,2	gabinet pomocy naukowych			} 12,5	} 12,5	} 12,5	} 12,5	12,5	12,5	12,5								
6	—	3,2	gabinet chemii											12,5	12,5	12,5				
7	—	3,2 ¹⁾ 4,5 ²⁾ 5,0 ³⁾	sala gimnastyczna			62,5 ¹⁾	75,0 ¹⁾	75,0 ¹⁾	128,0 ²⁾	128,0 ²⁾	162,0 ²⁾									
8	—	3,2	skład przyborów sportowych			} 25,0	} 37,5	} 37,5	} 37,5	} 62,5	} 62,5									
9	—	3,2	rozbieralnia																	
10	—	3,2	natryskownia																	
11	—	3,2	pokój organizacji uczniowskich		} 37,5	} 37,5	} 25,0	} 25,0	} 25,0	} 62,5	} 75,0	12,5								
12	—	3,2	pokój zajęć praktycznych organizacji uczniowskich																12,5	
13	—	3,2	świetlica (jadalnia)																37,5	
14	—	3,2	czytelnia																100,0	
15	—	3,2	biblioteka										12,5	12,5	12,5	25,0	25,0	25,0	25,0	
16	3,0	3,2	szatnia	12,5	12,5	25,0	25,0	37,5	37,5	62,5	87,5									
17	3,0	3,2	pomieszczenia rekreacyjne i komunikacyjne	50,0	75,0	140,0	190,0	230,0	260,0	410,0	540,0									
18	3,0	3,2	umywalnie i ustępy, a w szkole o 3 izbach lekcyjnych nadte natryski	12,5	25,0	25,0	37,5	50,0	50,0	62,5	112,5									
19	3,0	3,2	kancelaria	12,5	12,5	12,5	12,5	12,5	12,5	12,5	25,0	25,0								
20	—	3,2	pokój kierownika									12,5								
21	—	3,2	pokój nauczycielski			12,5	12,5	12,5	25,0	25,0	25,0	25,0								
22	—	3,2	pokój lekarza									12,5								
23	3,0	3,2	kuchnia	} 12,5	} 12,5	} 12,5	} 12,5	} 25,0	} 25,0	} 37,5	} 37,5									
24	3,0	3,2	spizarnia																	37,5
25	3,0	3,2	skład sprzętu szkolnego												12,5	12,5	12,5	12,5	12,5	12,5
powierzchnia pomieszczeń szkolnych z komunikacją — razem m ²				166,0	287,5	577,5	740,0	942,5	1.125,5	1.613,0	2.164,5									

WSKAŹNIKI EKONOMICZNO-TECHNICZNE

WSKAŹNIKI DO TABLICY 3. „SPIS POMIESZCZEŃ SZKÓŁ OGÓLNOKSZAŁCĄCYCH STOPNIA PODSTAWOWEGO ORAZ ICH NORMY PRZESTRZENNE”

(bez uwzględnienia mieszkań nauczycielskich wymienionych w punkcie 1, 4, 3, 4)

Poz.	T R E Ś Ć	Liczba izb lekcyjnych		2	3	4	5	6	7	11	15
		Liczba uczniów		60	80	150	200	250	280	440	600
1	Kubatura brutto na 1 ucznia w m ³			19,07	23,30	20,79	19,44	19,36	21,41	18,51	18,01
2	Powierzchnia funkcjonalnie zasadnicza na 1 ucznia w m ²			1,73	2,58	2,78	2,65	2,74	3,02	2,72	2,69
3	Powierzchnia użytkowa na 1 ucznia w m ²			4,98	5,40	4,96	4,61	4,56	4,76	4,25	4,07
4	Stosunek powierzchni funkcjonalnie zasadniczej do powierzchni użytkowej w %			34,67	47,68	56,04	57,42	60,06	63,59	64,02	66,06
5	Kubatura brutto na 1 m ² powierzchni funkcjonalnie zasadniczej w m ³			11,05	8,65	7,46	7,33	7,06	7,07	6,79	6,68
6	Kubatura brutto na 1 m ² powierzchni użytkowej w m ³			3,83	4,12	4,18	4,21	4,24	4,49	4,35	4,41
7	Kubatura brutto na 1 ucznia według grup pomieszczeń w m ³ :										
	a) pomieszczeń szkolnych bez sali gimnastycznej i jej pomocniczych pomieszczeń			12,28	16,81	14,7	14,12	14,94	15,42	14,16	14,16
	b) mieszkań służbowych			4,15	3,11	1,98	1,49	1,19	1,06	0,68	0,50
	c) podziemi (piwnic szkolnych i dla mieszkań)			2,64	2,37	1,48	1,30	1,20	1,17	1,04	0,87
	d) sali gimnastycznej wraz z pomocniczymi pomieszczeniami			—	—	2,63	2,53	2,03	3,76	2,63	2,48
	e) pomieszczeń szkolnych wraz z salą gimnastyczną i pomocniczymi pomieszczeniami (bez mieszkań i piwnic) (a+d)			12,28	16,81	17,33	16,65	16,97	19,18	16,79	16,64
	f) pomieszczeń szkolnych z mieszkaniami, bez sali gimnastycznej i jej pomieszczeń pomocniczych oraz bez piwnic (a+b)			16,43	16,92	16,68	15,61	16,13	16,48	14,84	14,66
	g) pomieszczeń szkolnych z mieszkaniami i piwnicami, bez sali gimnastycznej i pomocniczych przy niej pomieszczeń (a+b+c)			19,07	22,30	18,16	16,91	17,33	17,65	15,88	15,53
	h) pomieszczeń szkolnych z mieszkaniami, salą gimnastyczną, lecz bez piwnic (a+b+d) z kubaturą nadziemną			16,43	19,92	19,31	18,14	18,16	20,24	17,47	17,14

Poz.	Wysokość pomieszczeń w świetle m		Nazwa pomieszczenia	Liczba izb lekcyjnych		2	3	4	5	6	7	11	15
	W szkołach o 2 izbach lekcyjnych	w pozostałych szkołach		Liczba uczniów		60	80	150	200	250	280	440	600
26	2,6	2,6	mieszkanie służbowe I			35,0	35,0	48,0	48,0	48,0	48,0	48,0	48,0
27	2,6	2,6	mieszkanie służbowe II			22,0	22,0	22,0	22,0	22,0	22,0	22,0	22,0
28	2,6	2,6	komunikacja (sionki, zejścia do piwnic) w mieszkaniach służbowych			10,0	10,0	10,0	10,0	10,0	10,0	10,0	10,0
Powierzchnia mieszkań — razem*)				w m ²		67,0	67,0	80,0	80,0	80,0	80,0	80,0	80,0
29	2,2	2,4	podziemie szkolne (magazyny, kotłownia i inne) piwnice dla mieszkań służbowych			37,5	50,0	60,0	75,0	90,0	100,0	150,0	175,0
	2,0	2,0				28,0	28,0	28,0	28,0	28,0	28,0	28,0	28,0
Powierzchnia podziemia (piwnic) — razem*)				w m ²		65,5	78,0	88,0	103,0	118,0	128,0	178,0	203,0
Powierzchnia użytkowa (czynna), tj. powierzchnia podstawowa wraz z komunikacją						298,5	432,5	745,0	923,0	1.140,5	1.333,5	1.871,0	2.447,5
Dodatek ryczałtowy (20%) na mury i konstrukcje w stosunku do powierzchni użytkowej (powierzchnia bierna)						59,7	86,5	149,0	184,6	228,1	266,7	374,2	489,5
Powierzchnia całkowita (czynna + bierna)*				w m ²		358,2	519,0	894,0	1.107,6	1.368,6	1.600,2	2.245,2	2.937,0
Powierzchnia funkcjonalnie zasadnicza (poz. 1, 2, 3, 4, 7, 11, 12, 13, 14, 15 oraz 75% poz. 17 (rekreacja))				m ²		103,5	206,25	417,5	530,0	685,0	848,0	1.198,00	1.617,0
Kubatura brutto m ³ :													
A. pomieszczeń szkolnych (bez sal gimnastycznych)				m ³		737,04	1.345,5	2.317,5	2.992,5	3.903,75	4.488,75	6.504,30	8.770,95
U w a g a : wysokość średnią brutto jednej kondygnacji przyjęto:													
dla szkoły 2-izbowej — 3,7 m													
dla szkoły 3-izbowej — 3,9 m													
dla szkoły 4, 5, 6 i 7-izbowej — 3,75 m													
dla szkoły 11 i 15-izbowej — 3,65 m													
B. mieszkań				m ³		249,24	249,24	297,6	297,6	297,6	297,6	297,6	297,6
U w a g a : wysokość średnią brutto jednej kondygnacji przyjęto:													
dla wszystkich szkół — 3,10 m													
C. piwnic				m ³		94,50	126,00	158,40	198,00	237,60	264,00	396,00	462,00
U w a g a : wysokość średnią od podłogi piwnic do powierzchni ziemi (jako uzupełnienie A i B liczonych od powierzchni ziemi) przyjęto: dla szkół 2 i 3-izbowej — 2,10 m								63,84	63,84	63,84	63,84	63,84	63,84
dla szkół pozostałych — 2,20 m													
dla mieszkań we wszystkich szkołach — 1,90 m						63,84	63,84	63,84	63,84	63,84	63,84	63,84	63,84
D. sal gimnastycznych				m ³				281,25	337,50	337,50	883,20	883,20	1.215,00
U w a g a : wysokość średnią brutto przyjęto:													
dla szkoły 4, 5 i 6-izbowej — 3,75 m													
dla szkoły 7, 11-izbowej — 5,75 m													
dla szkoły 15-izbowej — 6,25 m													
Kubatura brutto ogółem (A+B+C+D)*				m ³		1.144,62	1.784,58	3.118,59	3.889,44	4.840,29	5.997,39	8.144,94	10.809,39

*) powierzchnie i kubatury ewentualnych mieszkań dla nauczycieli (l. 4. 3. 4.) nie zostały uwzględnione w tablicy nr 3.

Załącznik nr 4 do standardu budowlanego szkół ogólnokształcących stopnia podstawowego.

TABLICA Nr 4. NORMY PRZESTRZENNE IZB LEKCYJNYCH I SAL GIMNASTYCZNYCH ORAZ WSKAŹNIKI DLA URZĄDZEŃ SANITARNYCH W BUDYNKACH SZKÓŁ OGÓLNOKSZTAŁCĄCYCH STOPNIA PODSTAWOWEGO

Poz.	Treść	W szkołach:		2	3	4	5	6	7	11	15
		o liczbie izb lekcyjnych	i liczbie uczniów	60	80	150	200	250	280	440	600
1	Wymiary (szerokość i długość) i powierzchnia izb lekcyjnych	$5,0 \times 6,6 =$ $= 33,0 \text{ m}^2$	$5,8 \times 6,47 =$ $= 37,5 \text{ m}^2$	$5,8 \times 6,47 =$ $= 37,5 \text{ m}^2$	$5,8 \times 6,47 =$ $= 37,5 \text{ m}^2$	$5,8 \times 8,62 =$ $= 50,0 \text{ m}^2$	$5,8 \times 8,62 =$ $= 50,0 \text{ m}^2$	$5,8 \times 8,62 =$ $= 50,0 \text{ m}^2$	$5,8 \times 8,62 =$ $= 50,0 \text{ m}^2$	$5,8 \times 8,62 =$ $= 50,0 \text{ m}^2$	$5,8 \times 8,62 =$ $= 50,0 \text{ m}^2$
2	Wymiary sal gimnastycznych (szerokość, długość i wysokość)	—	—	$5,8 \times 10,8 \times$ $\times 3,2$	$5,8 \times 12,9 \times$ $\times 3,2$	$5,8 \times 12,9 \times$ $\times 3,2$	$8,0 \times 16,0 \times$ $\times 4,5$	$8,0 \times 16,0 \times$ $\times 4,5$	$8,0 \times 16,0 \times$ $\times 4,5$	$9,0 \times 18,0 \times$ $\times 5,0$	$9,0 \times 18,0 \times$ $\times 5,0$
3	Liczba oczek dla dziewcząt	2	3	4	5	6	7	11	15		
4	Liczba oczek dla chłopców	1	2	2	3	4	4	6	8		
5	Liczba oczek dla nauczycieli	—	1	1	1	2	2	2	3		
6	Liczba pisuarów	1	2	2	3	4	4	6	8		
7	Liczba umywalk					1 umywalka na 20–25 uczniów					

Załącznik nr 5 do standardu budowlanego szkół ogólnokształcących stopnia podstawowego.

OPIS FUNKCJONALNY POMIESZCZEŃ W BUDYNKACH SZKÓŁ OGÓLNOKSZTAŁCĄCYCH STOPNIA PODSTAWOWEGO

I. Uwagi ogólne.

1. W związku z obowiązkiem szkolnym trwającym przez siedem lat potrzebom szkoły podstawowej najlepiej w zasadzie odpowiada budynek szkolny o 7 izbach lekcyjnych. Przy założeniu jednorazowej nauki i liczby 40 uczniów w klasie może on obsłużyć $7 \times 40 = 280$ dzieci. W przypadku gdy liczba dzieci w szkole jest mniejsza niż 280, zachodzi konieczność odpowiedniego redukcji nie tylko liczby przydzielonych szkole sił pedagogicznych, zgodnie z tablicą nr 3, lecz ponadto — programu użytkowego budynku, by nie dopuścić do nadmiernego wzrostu kosztów budowy budynku w przeliczeniu na jednego ucznia. Jeżeli w programie użytkowym szkół niżej zorganizowanych znika przy tym któreś z pomieszczeń o specjalnym przeznaczeniu, jego funkcje przejmuje — jako zadanie dodatkowe — pomieszczenie inne.

2. Spośród realizowanych przez szkołę zadań istotny wpływ na ustalenie użytkowych programów budynków szkół wywierają następujące zadania:

- przyswajanie zasobu niezbędnych wiadomości (izby lekcyjne);
- nauczanie samodzielnych obserwacji oraz wyciąganie wniosków (sale specjalne, ogród szkolny);
- przyzwyczajanie do korzystania z księgozbioru i do pogłębiania wiadomości nabywanych w szkole (biblioteka, czytelnia);
- współżycie z rówieśnikami w społeczeństwie uczniowskim (pokoje organizacji uczniowskich);
- rozbudzanie zainteresowań specjalnych o charakterze politechnicznym (pokój zajęć praktycznych organizacji uczniowskich);
- regulowanie prawidłowego rozwoju fizycznego dzieci przez okresowe badania lekarskie, konserwację uzębienia, ćwiczenia fizyczne i odżywianie (pokój lekarza, sala gimnastyczna z rozbieralnią, natryskami i składem sprzętu, sala jadalna z kuchnią, spiżarnią i składami);
- organizowanie gier i zabaw w celu uprzyjemnienia uczniom chwil wolnych od nauki (sala świetlicowa, boiska);
- podnoszenie poziomu kultury życia codziennego (umywalnie, ustępy).

3. W projektach budynków szkolnych należy położyć nacisk na możliwość prawidłowego organizowania następujących czynności:

- ruchu uczniów w godzinach nauki szkolnej;
- ruchu uczniów w godzinach zajęć pozalekcyjnych;
- nadzoru personelu pedagogicznego i technicznego nad uczniami wewnątrz budynku;
- dostarczanie produktów żywnościowych do składów i kuchni oraz usuwania odpadków;
- pracy w kuchni i wydawania posiłków oraz zmywania naczyń;
- dowożenia i zsypania opału, wynoszenia popiołu;
- ruchu interesantów;
- korzystania z rozbieralni i natrysków przy prowadzeniu ćwiczeń zarówno na sali gimnastycznej jak i na boisku;

- w okolicach atrakcyjnych (zabytki, góry, morze, rzeka, jezioro) — wykorzystania budynku szkolnego w czasie lata przez wycieczki szkolne lub na wczasy dla dzieci i młodzieży.

Należy unikać kolizji wszelkich ruchów wewnątrz budynku.

II. Funkcje, pomieszczenia funkcjonalne oraz wskazówki dla sytuowania i podstawowego wyposażenia poszczególnych pomieszczeń.

U w a g a. Budynki szkolne mogą być projektowane w układach: półotraktowym, dwutraktowym lub dwu i półotraktowym. W zależności od układu korytarze są oświetlone jednostronnie lub od czola.

Stosowany może być również układ centralny z sienią główną (hallem), obudowaną pomieszczeniami szkolnymi.

Poz. 1. I z b y l e k c y j n e.

Każde dziecko uczęszczające do szkoły podstawowej powinno mieć przydzielone stałe miejsce, które umożliwi mu udział w lekcjach oraz przechowywanie książek i przyborów.

Uczniowie przerabiający kurs tego samego roku nauczenia otrzymują miejsce we wspólnym pomieszczeniu, nazywanym izbą lekcyjną.

Liczba dzieci w izbie lekcyjnej nie powinna przekraczać czterdziestu.

Typowe umeblowanie izby lekcyjnej dla 40 uczniów składa się z:

- 20 dwumiejscowych stolików uczniowskich, ustawionych w trzech kolumnach; wymiary stolików są różne, w zależności od wieku i wzrostu dzieci;
- 40 krzesełek uczniowskich;
- stołu i krzesła dla nauczyciela;
- tablicy ściennej;
- szafy (wbudowanej lub wolnostojącej);
- kosza do papierów i śmieci;
- ewentualnie stołu pod rośliny.

Stoliki i krzesła uczniowskie mogą być zastąpione ławkami; w izbie wielkości normalnej pozwoli to na uzyskanie w razie potrzeby dodatkowych 6 miejsc.

Szerokość przejść wynosi:

- przejścia środkowego nie mniej niż 0,5 m;
- przejścia przy ścianie okiennej nie mniej niż 0,6 m;
- przejścia przy ścianie wewnętrznej nie mniej niż 0,6 m.

W planie izb lekcyjnych zaznacza się wyraźny podział powierzchni na część zajęta przez uczniów oraz na część stanowiącą przedpole tablicy, niezbędne dla dobrej widoczności. Odległość od pierwszego rzędu stolików bądź ławek do tablicy nie powinna być mniejsza niż 1,85 m.

Izby lekcyjne powinny być dostępne bezpośrednio z pomieszczenia rekreacyjnego lub komunikacyjnego.

Dla ułatwienia gromadnego wychodzenia z izby nie należy ustawiać stolika bądź ławki w pierwszym rzędzie

od strony drzwi (stąd liczba 40 uczniów w klasie: $7 \times 6 - 2 = 40$).

Dla szkół o 3, 4 i 5 nauczycielach przewiduje się izby lekcyjne również z trzema kolumnami stolików bądź ławek, ale z mniejszą liczbą rzędów, tj. sale o szerokości normalnej, lecz krótsze.

W szkołach o 2 nauczycielach ze względu na małą liczbę uczniów projektuje się izby lekcyjne o dwóch kolumnach stolików bądź ławek.

Piece w budynkach szkolnych należy projektować w izbach lekcyjnych w kącie, w pobliżu drzwi prowadzących na korytarz. Izby narożne wymagają ogrzewania dwoma piecami; piec dodatkowy powinien być opalany od strony korytarza.

Poz. 2, 3, 4. Sale specjalne.

Salę specjalną projektuje się w celu ułatwienia nauczycielowi organizowania pokazów specjalnych, uczniom zaś — przeprowadzania doświadczeń.

Nauka przedmiotów wymagających sali specjalnej może się częściowo odbywać w izbach lekcyjnych. Dotyczy to teoretycznych wykładów, w ilości 1/3 lub 1/4 ogólnej liczby godzin, przewidzianych w programie na dany przedmiot. Należy umożliwić przechodzenie na pozostałą liczbę godzin do sal specjalnych.

W zajęciach prowadzonych w salach specjalnych bierze udział równocześnie cała klasa (40 uczniów).

Urządzenie sali fizyki i sali chemii jest w zasadzie podobne. W szkołach o liczbie izb lekcyjnych do 15 projektuje się dla obu przedmiotów salę wspólną. W szkołach większych sala chemii może przejąć część godzin fizyki.

Umieblowanie sali fizyki lub chemii składa się z dwuosobowych stołów oraz krzesełek dla uczniów, z długiego stołu do demonstrowania dla nauczyciela oraz z tablicy i szaf. W sali chemii niezbędne jest doprowadzenie wody przynajmniej do każdej kolumny stolików uczniowskich i do stołu nauczyciela oraz założenie kwasoodpornych zmywaków, połączonych z kanalizacją. Ponadto pożądane jest doprowadzenie gazu do każdego miejsca, zarówno dla uczniów jak i dla nauczyciela.

Rozstawienie mebli w sali biologii ulega zmianom w zależności od rodzaju przewidywanych w czasie lekcji zajęć. Stoły do mikroskopowania ustawia się równolegle do ściany okiennej, co umożliwi uczniom siedzenie twarzą do okien.

W salach specjalnych należy przewidzieć przysłony w oknach, regulujące dopływ światła i promieni słonecznych.

Poz. 5, 6. Gabinety pomocy naukowych w chemii.

Pomoce naukowe przeznaczone dla poszczególnych klas zaleca się przechowywać w szafach umieszczonych w izbach lekcyjnych. Pomoce naukowe używane w dwóch lub większej liczbie klas można przechowywać w kancelarii, w pokoju nauczycielskim lub w pomieszczeniach specjalnie przeznaczonych na ten cel — w gabinetach pomocy naukowych.

W szkołach o 11 i 15 izbach lekcyjnych przewiduje się specjalny gabinet chemii.

Pożądane jest, aby gabinet chemii łączył się drzwiami bezpośrednio z salą specjalną (dla fizyki i chemii). Umieszczenie gabinetu chemii w stosunku do sali będzie właściwe wówczas, gdy drzwi do gabinetu uda się zaprojektować w tej samej ścianie sali, na której wisi ta-

blica. Oprócz drzwi we wspólnej ścianie można zaprojektować digestorium, tj. szafę oszkloną zarówno od strony gabinetu jak i od strony sali. Digestorium umożliwi demonstrowanie doświadczeń chemicznych w tych wszystkich przypadkach, kiedy zachodzą reakcje chemiczne nieobojętne dla zdrowia. Digestorium powinno mieć doprowadzony gaz (o ile to możliwe) i wodę oraz dobrą wentylację.

U w a g a do poz. 7, 8, 9, 10.

Sala gimnastyczna, skład przyborów gimnastycznych oraz rozbieralnie i natryskownie stanowią funkcjonalnie związany zespół pomieszczeń.

Poz. 7. Sala gimnastyczna.

Wielkość sali gimnastycznej zależy od wielkości grupy, która ćwiczy równocześnie, od wieku i wzrostu ćwiczących oraz od zakresu wykonywanych ćwiczeń. Większe sale gimnastyczne umożliwiają rozszerzenie programu zajęć.

W szkołach 2 i 3-izbowych zadania sali gimnastycznej spełnia zastępczo sień główna, rekreacyjna. Salka projektowana w szkołach o 4, 5 i 6 izbach nie jest normalną salą gimnastyczną, gdyż posiada wysokość pomieszczeń szkolnych (3,2 m). Dopiero wymiary sali w szkole o 7 izbach lekcyjnych zezwalają na pełne wykorzystanie drabinek przyściennych, które mają 3 m wysokości.

Salę gimnastyczną w szkołach o 7, 11 i 15 izbach lekcyjnych powinny mieć odpowiednie wyposażenie (drabinki, tramy, liny itp.).

Salę gimnastyczną w szkołach można projektować na parterze lub na najwyższej kondygnacji.

Związanie sali gimnastycznej w terenie umożliwia obsługiwanie boiska w lecie przez rozbieralnie i natryskownie. Pod salą gimnastyczną projektowaną na wyższych kondygnacjach nie należy umieszczać pomieszczeń wymagających ciszy. Nad salą gimnastyczną nie powinno się projektować pomieszczeń użytkowych, aby nie obciążać stropu mającego znaczną rozpiętość.

Podłoga sali gimnastycznej powinna być elastyczna. Wymagane jest legarowanie, przy czym pożądane jest legarowanie podwójne, układane na krzyż. Wyklucza się posadzkę klejoną bezpośrednio na podłożu betonowym lub jastrychu.

Okna należy projektować dwustronnie w dłuższych ścianach sali. Jednostronnie okna mogą naświetlać wnętrze dostatecznie, jednak szybkie przewietrzanie sali będzie trudne. Parapety okien mogą być zakładane na dowolnej wysokości. Drabinki umieszczone na tle okien stanowią zabezpieczenie szyb, które ze względu na zabawę piłką należy dodatkowo ochraniać. Z uwagi na częste otwieranie okien sali konieczne jest szybkie pokrywanie strat ciepła zimą przez sprawne nagrzewanie.

Poz. 8. Skład przyborów gimnastycznych.

Skład przyborów gimnastycznych służy do przechowania sprzętu, będącego uzupełnieniem wyposażenia sali gimnastycznej (materace, kozły skrzynie itp.) oraz przyborów używanych na boisku (piłki, siatki itp.).

Skład powinien się znajdować na poziomie sali i być łatwo dostępny. Drzwi składu nie mogą posiadać progu, który by przeszkadzał przy przesuwaniu sprzętu ciężkie-

go. Powierzchnia składu powinna wynosić w szkole o 4 izbach lekcyjnych co najmniej 3 m², w szkołach wyższego stopnia organizacyjnego — co najmniej 5 m².

Poz. 9. Rozbieralnia.

W rozbieralni przy sali gimnastycznej uczniowie przebierają się w kostiumy gimnastyczne przed wejściem na salę. Po zakończeniu ćwiczeń i obmyciu się pod natryskami korzystają oni z rozbieralni ponownie.

W grupie uczniów najmłodszych mogą ćwiczyć równocześnie chłopcy i dziewczęta, wówczas jedna grupa korzysta z rozbieralni, druga przebiera się w izbie lekcyjnej.

Uczniowie starsi w szkołach koedukacyjnych ćwiczą w grupie łącznej, utworzonej bądź to z chłopców, bądź też z dziewcząt dwóch najbliższych roczników.

W szkołach większych, o 11 i 15 izbach lekcyjnych, gdzie sala gimnastyczna musi być używana ciągle, należy projektować dwie rozbieralnie. W czasie przerwy między lekcjami ubierają się uczniowie, którzy przed chwilą zakończyli ćwiczenia. W tym samym czasie inna grupa dzieci przygotowuje się do wejścia na salę, korzystając z rozbieralni drugiej.

Przy każdej rozbieralni niezbędny jest ustęp (1 oczko). Pożądane wejście z rozbieralni bezpośrednio na salę gimnastyczną; przechodzenie do sali przez natryskownię jest niedopuszczalne.

Przedsiónek, zaprojektowany między natryskownią i rozbieralnią, zabezpiecza ubrania dzieci przed nasiąkaniem wilgocią.

Wielkość pojedynczej rozbieralni wynosi w szkole o 4 izbach lekcyjnych około 15 m², w szkołach wyższego stopnia organizacyjnego — około 22,5 m².

Poz. 10. Natryskownia.

Natryski używane są po lekcjach gimnastyki i po ćwiczeniach sportowych.

Z natryskowniami powinny sąsiadować rozbieralnie, gdyż oba te pomieszczenia łączą się ściśle pod względem funkcyjnym. Przechodzenie z natryskowni do rozbieralni przez korytarze jest niedopuszczalne, zwłaszcza w szkołach większych, gdzie program przewiduje dwie rozbieralnie, z których jedna może obsługiwać chłopców, a druga jednocześnie dziewczęta.

Jeżeli program przewiduje dwie rozbieralnie, natryskownię umieszcza się między nimi. Natryskownię można projektować jako kabiny pozbawione drzwi lub całkowicie bez obudowy.

Projektując kabiny należy pamiętać, iż sitka powinny być skierowane po przekątnej od wejścia w głąb przegrody, a dopływ wody powinien być zamykany bez konieczności wchodzenia do środka.

Wymagana jest dobrze działająca wentylacja.

Wielkość natryskowni przewiduje się w szkołach o 4 izbach lekcyjnych około 7 m², w szkołach o 5, 6 i 7 izbach lekcyjnych około 10 m², w szkołach o 11 i 15 izbach lekcyjnych — około 12,5 m².

U w a g a do poz. 11 — 15.

Pokój organizacji uczniowskich, pokój zajęć praktycznych, świetlica, jadalnia, czytelnia oraz biblioteka stanowią zespół pomieszczeń części społecznej (świetlicowej), dostępnej dla młodzieży również po godzinach zajęć szkolnych,

Pomieszczenia te należy projektować w powiązaniu z sobą i w niewielkiej odległości od szatni i pomieszczeń sanitarnych oraz ewentualnie w pobliżu sali gimnastycznej, która wówczas może być również włączona do zespołu pomieszczeń świetlicowych.

W wyjątkowych, uzasadnionych przypadkach pomieszczenia świetlicowe mogą być umieszczone na poddaszu. Skupienie pomieszczeń świetlicowych zapobiega konieczności oświetlenia wieczorem wszystkich korytarzy i klatek schodowych, ponadto zmniejsza powierzchnię wymagającą nadzorowania.

W szkole o 2 izbach lekcyjnych funkcje wymienionych wyżej pomieszczeń działu świetlicowego przejmują izby lekcyjne, ewentualnie sala rekreacyjna i kancelaria. W szkole o 3 izbach lekcyjnych przewiduje się tylko jedno wspólne pomieszczenie, w miarę powiększania się szkoły wzrasta liczba oddzielnych pomieszczeń. W szkołach o 7, 11 i 15 izbach lekcyjnych pomieszczenie przewidziane dla świetlicy-jadalni i czytelnicy może być rozwiązane jako dwa pokoje, połączone drzwiami rozsuwanymi lub składanymi, umożliwiającymi połączenie pokoi. We wszystkich szkołach uzupełnieniem działu świetlicowego powinny być izby lekcyjne, ewentualnie pomieszczenia rekreacyjne.

Poz. 11. Pokój organizacji uczniowskich.

Oddzielny pokój organizacji uczniowskich, przewidziany w szkołach o 11 i 15 izbach lekcyjnych dla harcerstwa, Związku Młodzieży Polskiej, kółek naukowych, Polskiego Czerwonego Krzyża, Towarzystwa Przyjaciół Żołnierza itp., może być dostępny bezpośrednio z korytarza lub ze świetlicy; nie powinien być przechodni.

Poz. 12. Pokój zajęć praktycznych.

Pokój zajęć praktycznych organizacji uczniowskich jest pomieszczeniem przeznaczonym do majsterkowania i ma służyć przede wszystkim modelarstwu lotniczemu i szkutnictwu. Pożądane jest, aby pokój zajęć praktycznych był umieszczony na parterze.

Poz. 13 i 14. Świetlica-jadalnia i czytelnia.

Świetlicę należy projektować w ten sposób, by jej wnętrze różniło się od izb szkolnych. Pożądane wielostronne oświetlenie. Do świetlicy można włączyć powierzchnię przyległego korytarza.

Świetlicę, użytą jako salę jadalną, należy połączyć z częścią kuchenną przy pomocy okienek do wydawania potraw i do zwrotu naczyń brudnych. Niezbędne są drzwi (okienko może być projektowane w drzwiach), które mają umożliwić sprzątnięcie wnętrza po posiłku, a które powinny stanowić jedyne połączenie części kuchennej z wnętrzem szkolnym.

Czytelnia powinna sąsiadować bezpośrednio z biblioteką i łączyć się z nią drzwiami oraz okienkiem do wydawania książek, tak umieszczonych, aby osoba zajęta wydawaniem obejmowała wzrokiem całą czytelnia.

Poz. 15. Biblioteka.

Biblioteka jest pomieszczeniem przeznaczonym na przechowywanie księgozbioru. Ponadto służy jako miejsce pracy dla osoby czuwającej nad całością zbiorów. Pożądane jest, aby biblioteka oprócz drzwi do czytelnicy miała niezależne wejście wprost z korytarza.

Umeblowanie biblioteki stanowią: stół, krzesło, półki na książki, ewentualnie lada oddzielająca część pomieszczenia przeznaczonego dla uczniów wypożyczających książki do domu.

Poz. 16. Szatnia.

Szatnia służy do przechowywania przez czas pobytu uczniów w szkole ich wierzchnich okryć, nakryć głowy, obuwia. Powinna znajdować się w pobliżu wejścia na parterze bądź w widnym podziemiu. Umieszczenie szatni blisko wejścia ma na celu zmniejszenie powierzchni podłogi ulegającej zabłoceniu, gdyż w szatni dzieci zmieniają obuwie.

Szatnia może być zatokowa, przechodnia lub obsługiwana (typu teatralnego).

W szatni typu teatralnego uczeń nie wchodzi poza ladę, lecz oddaje swe okrycie woźnemu lub specjalnie wyznaczonym dyżurnym.

W każdym przypadku hak do wieszania i przegroda na obuwie powinny być uczniom przydzielone do stałego użytkowania. Na usprawnienie pracy szatni wpływa również jej podział na przegrody (boksy), z których każda powinna służyć jednej klasie. Zapobiega to w znacznej mierze kradzieżom i ułatwia nadzór.

W zależności od typu szatni na jednego ucznia przypada: w szatni zatokowej około 0,2 m², w przechodniej — około 0,3 m², a w szatni typu teatralnego — około 0,12 m² na jednego ucznia.

Szatnia typu teatralnego zajmuje najmniej miejsca, lecz wymaga specjalnej obsługi i może powodować zatory.

Szatnia zatokowa oprócz niewątpliwych zalet ma wady, gdyż:

- powoduje w wąskich przejściach kolizję ruchu uczniów dążących do szatni i z niej wychodzących,
- w miękkich pantoflach powraca się na tę część korytarza lub sieni głównej, która poprzednio uległa zabłoceniu.

Szatnia przechodnia jest najmniej oszczędna pod względem powierzchni, natomiast stanowi najlepsze rozwiązanie zagadnienia. Rozwiązanie polega na tym, iż projektuje się dwa tory: brudny, doprowadzający do poszczególnych przegród szatni, oraz czysty, na który uczeń wychodzi już po rozebraniu się z palta i po zmianie obuwia.

Ze względów oszczędnościowych w normach przestrzennych (tablica nr 3) przewidziano szatnie typu teatralnego o normach powiększonych ze względu na zmianę obuwia.

Z uwagi na przykry zapach mokrej wełny i obuwia szatnie wymagają dobrej wentylacji grawitacyjnej i poprzez okna otwierane na przestrzał.

Dla personelu nauczycielskiego można przeznaczyć jedną z przegród szatni uczniowskiej.

Poz. 17. Pomieszczenia rekreacyjne i komunikacyjne.

Układ komunikacyjno-rekreacyjny decyduje w znacznej mierze o wartości użytkowej projektowanego obiektu.

tu. Powierzchnie rekreacyjne i komunikacyjne wzajemnie się uzupełniają, przy czym powierzchnie rekreacyjne w większości przypadków służą zarazem jako komunikacyjne.

Rekreacja.

Zadanie pomieszczeń rekreacyjnych w szkołach podstawowych polega na umożliwieniu uczniom ruchu i zabawy w czasie przerw pomiędzy lekcjami. Z tego względu należy je projektować w pobliżu izb lekcyjnych.

Najczęściej stosowane formy rozwiązywania rekreacji są następujące:

- korytarze obudowane z jednej strony, tzw. boczne lub z dwóch stron, środkowe,
- sale rekreacyjno-komunikacyjne, obudowane z dwóch stron, najczęściej jednak z trzech stron,
- pomieszczenia przeznaczone wyłącznie na rekreację.

W jednym budynku można stosować różne formy rozwiązania rekreacji.

Do lit. a). W pomieszczeniach rekreacyjnych należy unikać wszelkich ryzalitów i części lub urządzeń wystających.

Największa szerokość korytarzy bocznych nie może przekraczać 3,00 m, a korytarzy środkowych 3,50 m; zaleca się jednak stosowanie szerokości mniejszych, uzależniając je od liczby uczniów.

Drzwi do izb lekcyjnych nie należy umieszczać w korytarzach naprzeciw siebie. Skrzydła drzwi otwierane na korytarz nie powinny zbyt wystawać, mogą być wykładane we wnęki specjalnie w tym celu projektowane. Można stosować ukośne rozchylenie ościeży, zezwalające na otwarcie skrzydła do kąta około 135°, co przy głębokim osadzeniu ościeżnicy zmniejsza wysięg otwartego skrzydła drzwiowego na korytarz.

Okna korytarza powinny uwzględniać bezpieczeństwo ruchu. Podział i konstrukcję okna należy tak zaprojektować, aby można je było otwierać bez obawy uderzenia głową o skrzydło otwarte. Celowe jest projektowanie ślimienia dającego możliwość niezależnego otwierania górnej części okna.

Korytarze powinny być oświetlane bezpośrednim światłem dziennym.

Do lit. b). Sien główna (westibul) może być wykorzystywana jako przestrzeń rekreacyjna, jednak szczególnie w większych szkołach połączenie tych dwóch funkcji powoduje kolizje ruchu.

Do lit. c). Pomieszczenia rekreacyjne specjalne tworzą zazwyczaj tak zwane „zatoeki rekreacyjne”, które mają na celu zarówno oświetlenie środkowego korytarza jak i powiększenie powierzchni rekreacji.

Komunikacja.

Do powierzchni czysto komunikacyjnych zalicza się:

- przedsionki wejściowe do budynku,
- klatki schodowe, korytarze i przejścia zbyt wąskie, aby mogły być wykorzystywane do celów rekreacji.

Do lit. a). Przedsionek służy jako miejsce wstępnej czyszczenia obuwia, a w zimie ponadto jako miejsce otrzepywania śniegu z okryć, oraz zapobiega przenikaniu do wnętrza budynku podmuchów wiatru, deszczu lub śniegu.

Drzwi do przedsionka należy osadzić w ten sposób, by otwierały się w kierunku wyjścia. W posadzce, przy-

stosowanej do zmywania, pożądane jest zagłębienie na wycieraczkę.

PrzedSIONKI należy projektować przy wszystkich wejściach do budynku, z których młodzież korzysta zarówno w lecie jak i zimą. W większych budynkach szkolnych należy projektować: wejście główne, wybieg na boisko oraz wejście gospodarcze. W szkołach mniejszych wejście gospodarcze może ewentualnie obsłużyć równocześnie mieszkania personelu, w szkołach wyżej zorganizowanych niezbędne jest jednak wyodrębnienie wejść do mieszkań. Ponadto w pobliżu każdej klatki schodowej konieczne jest wyjście bezpieczeństwa, które w wielu przypadkach może być używane przy wychodzeniu w czasie pauz na boisko rekreacyjne. Wybieg na boisko sportowe pożądany jest w pobliżu zespołu sali gimnastycznej, by ćwiczący na boiskach mogli korzystać z rozbieralni i natryskowni.

Do lit. b). Przy projektowaniu szkół obowiązują ogólne przepisy dotyczące odległości pomieszczeń od klatki schodowej.

Projektowanie klatek schodowych otwartych jest dopuszczalne. Szerokość biegów, nie mniejszą niż 1 m, należy obliczać stosując formułę: przy ilości osób od 100 do 500 na każde 100 uczniów 0,7 m, przy ilości od 500 do 1000 na każde 100 uczniów 0,5 m. Wysokość stopni 14 — 16 cm.

Poz. 18. Umywalnie i ustępy.

Umywalnie dla uczniów,

Pomieszczenie, w którym instaluje się umywalki, stanowi izolację ustępów od korytarzy. Zbędne są przy ustępach splukiwanych wszelkie dodatkowe przedSIONKI (śluz) utrudniające komunikację. Należy zwrócić uwagę, by równocześnie otwarcie drzwi z korytarza do umywalki chłopców oraz z pomieszczenia umywalkowego do ustępów nie dawało widoku na pisuary. Pomieszczenie powinno być w miarę możliwości oświetlone bezpośrednio światłem dziennym.

Ustępy dla uczniów,

Pomieszczenie wymaga bezpośredniego światła dziennego i dobrej wentylacji. Ilość niezbędnych oczek podana jest w tablicy nr 4, ponadto potrzebny jest kran czerpalny i zlew, po jednym na każdej kondygnacji. W podłodze należy montować kratki ściekowe.

Miski ustępowe powinny być obudowane kabinami. Ścianki kabin należy podnieść na 0,15 — 0,20 m od podłogi na podpórkach zamocowanych w podłodze. Zalecana wysokość ścianek — do 1,85 m.

Szerokość kabin 0,80 m i długość 1,15 m przy drzwiach otwieranych na zewnątrz. Otwieranie drzwi do środka powoduje konieczność zwiększenia długości kabiny do 1,40 m.

Ustępy i umywalki uczniowskie powinny być projektowane w pobliżu izb lekcyjnych, w zasadzie dla obu płci na każdej kondygnacji. Wejścia do ustępów dla chłopców i dla dziewcząt nie powinny znajdować się obok siebie.

W ustępie dla personelu pożądane jest projektowanie przedSIONKA w celu uzyskania podwójnej izolacji.

W szkołach o małej liczbie personelu projektuje się ustępy o jednej misce, nie uwzględniając podziału użytkowników w zależności od płci. W szkołach większych podział taki jest pożądany. Ustępy dla personelu można projektować również z dostępem z umywalni uczniowskich odpowiedniej płci.

Poz. 19. Kancelaria.

Kancelaria obsługuje zarówno uczniów jak i interesantów z zewnątrz i powinna być zaprojektowana w pobliżu wejścia.

W szkołach o małej liczbie sił nauczających kancelaria spełnia równocześnie rolę pokoju nauczycielskiego.

Poz. 20. Pokój kierownika.

Pokój kierownika uwzględnia się dopiero w programie szkół o 11 i 15 izbach lekcyjnych. Należy go projektować na parterze, w pobliżu wejścia do budynku i w połączeniu z kancelarią.

Poz. 21. Pokój nauczycielski.

Oddzielny pokój dla nauczycieli projektuje się dla szkół, które mają przydzielone co najmniej cztery siły pedagogiczne. Pokój nauczycielski powinien być umieszczony w pobliżu izb lekcyjnych.

Poz. 22. Pokój lekarza.

Pokój lekarza należy projektować w grupie pomieszczeń administracyjnych lub w pobliżu sali gimnastycznej. Niezbędne jest wyposażenie w urządzenia wodociągowo-kanalizacyjne i ewentualnie w gaz. Pożądane, by korytarz w pobliżu pokoju lekarza mógł spełniać zadania poczekalni. Pokój ten służy również jako gabinet przyjęć dentysty.

Poz. 23. Kuchnie.

Kuchnie szkolne należy dostosować nie tylko do wydawania gorącego mleka czy kakao, lecz ponadto powinno się umożliwić przygotowywanie posiłków złożonych z co najmniej jednego dania obiadowego, a w szkołach miejskich — wydawanie obiadów dla około 20% ogółu uczniów, tj. tych, którzy z powodu pracy rodziców nie mogą otrzymać w normalnym czasie obiadu w domu. Przy projektowaniu kuchni należy przestrzegać płynności toku pracy od momentu przyniesienia surowców lub półproduktów poprzez ich mycie, przygotowanie, gotowanie aż do momentu wydania potrawy, a następnie zwrotu brudnych naczyń, które powinny być umyte i ustawione na wyznaczonym miejscu.

Kuchnie zaleca się projektować na tej samej kondygnacji, na której ma być urządzona jadalnia. Konieczność posługiwania się windą utrudnia należytą organizację pracy. Tam, gdzie nie można tego uniknąć, pożądane jest umieszczenie na poziomie sali jadalnej rozdzielni przykuchennej ze zmywalnią, aby w ten sposób odciążyć windę od wozenia talerzy i przyborów do jedzenia.

Niezbędne są, zwłaszcza w szkołach większych, oddzielne wejścia gospodarcze oraz wewnętrzna komunikacja kuchni z podziemiem.

W kuchniach dużych podłoga z terrakoty powinna być pokryta rusztem drewnianym, dającym się łatwo podnosić przy sprzątanii. Pożądana kratka ściekowa. Ruszt nie powinien wystawać ponad poziom podłogi pomieszczeń sąsiednich. Ściany powinny być wyłożone glazurą do wysokości około 1,50 m. Pomieszczenie kuchenne powinno mieć zapewnioną odpowiednią wentylację (pożądany okap nad trzonem). Trzon węglowy jest niezbędny. Instalowanie urządzeń elektrycznych, gazowych lub parowych uzależnia się od potrzeb i możliwości lokalnych.

Poz. 24. Spizarnia.

Spizarnia powinna być pomieszczeniem chłodnym i suchym. W szkołach większych należy projektować dwie oddzielne spizarnie: jedną — na przechowywanie zapasów mąki, kasz itp. gromadzonych na pewien dłuższy okres czasu, oraz drugą, podręczną, obliczoną na zapas jednodniowy.

Poz. 25. Skład sprzętu szkolnego.

Skład sprzętu szkolnego służy do przechowywania sprzętu nie używanego chwilowo lub wymagającego naprawy. W okolicach atrakcyjnych dla turystyki skład daje możliwość przechowywania sienników i łózek, z których korzystają szkolne wycieczki. Skład nie musi być dostępny bezpośrednio z korytarza; można go umieszczać w suchym pomieszczeniu w podziemiu.

Poz. 26, 27, 28. Mieszkania słuźbowe.

Mieszkania należy projektować w oparciu o standardy budowlane mieszkaniowe, zarówno wtedy gdy szkoła obsługuje tereny miejskie, jak i gdy obsługuje tereny wiejskie. Mieszkania należy w zasadzie umieszczać w budynku szkolnym, przy czym w małych budynkach szkolnych dopuszczalne jest umieszczanie mieszkań na poddaszu.

Niedopuszczalne są wszelkiego rodzaju wewnętrzne połączenia mieszkań z pomieszczeniami szkolnymi. Jedy-

nie w budynkach szkolnych mających nie więcej niż 4 izby lekcyjne zezwala się, aby kuchnia szkolna miała wejście gospodarcze przez sień obsługującą równocześnie mieszkania.

Poz. 29, 30. Podziemie.**Poz. 29. Podziemie szkolne.**

Magazyny dla kuchni w szkołach większych należy projektować na ziemniaki, warzywa, kiszonki, owoce i węgiel.

W budynkach szkół, do których ma uczęszczać mniejsza liczba uczniów, można liczbę pomieszczeń magazynowych odpowiednio zredukować.

Zagłębienie kotłowni uzależnione jest od projektu instalacji centralnego ogrzewania. Obok kotłowni należy przewidzieć skład opału o powierzchni umożliwiającej gromadzenie zapasu węgla lub koksu przynajmniej na okres 3 miesięcy, warsztat ułatwiający drobne naprawy oraz ustęp z umywalką. Pożądane jest wejście z zewnątrz do kotłowni wspólne z wejściem do kuchni. Kotłownia nie powinna łączyć się z wnętrzem szkolnym.

W projekcie należy przewidzieć oddzielne pomieszczenia na wodomiar, mufę elektryczną itp. Pomieszczenie na hydrofor jest potrzebne, o ile przewiduje się instalację wodociągową lokalną — wówczas zbędny jest wodomiar.

Transformator umieszcza się w budynku szkolnym jedynie w przypadku nieodzownej konieczności.

Załącznik nr 2 do zarządzenia Ministra Oświaty z dnia 25 stycznia 1953 r. (poz. 538).

STANDART BUDOWLANY PRZEDSZKOLI O BUDYNKACH WOLNOSTOJĄCYCH**1. Wstęp.****1.1. Przedmiot standardu.**

Przedmiotem standardu są normy przestrzenne i wytyczne do projektowania przedszkoli.

1.2. Określenia.

1.2.1. Przedszkole jest instytucją wychowawczą dla dzieci w wieku od ukończonych lat trzech do wieku obowiązku szkolnego.

1.2.2. Standart obejmuje przedszkola czterech wielkości: 1-, 2-, 3- i 4-oddziałowe, przy liczebności 30 dzieci w oddziale.

1.3. Uzasadnienie potrzeby inwestycyjnej.

Przedszkola powstają w związku z generalnymi założeniami rozbudowy ich sieci, przyjętymi w państwowej polityce oświatowo-wychowawczej. Wielkość przedszkoli ustalają zainteresowane władze terenowe w zależności od gospodarczych, demograficznych i ogólnospołecznych wskaźników, w szczególności zaś od liczby dzieci w wieku przedszkolnym w danym miejscu.

1.4. Zakres stosowania standardu.

1.4.1. Standart przewidziany jest dla wszystkich przedszkoli bez względu na inwestora.

1.4.2. Standart przewidziany jest dla obiektów nowoznanych. Przy adaptacjach, przebudowach i odbudowach obowiązuje jak najdalej idące stosowanie się

do norm i wytycznych, zawartych w niniejszym standardzie, o ile nie stoją temu na przeszkodzie istniejące w danym miejscu warunki terenowe lub uzasadnione względami architektoniczno-budowlane.

1.4.3. Wykorzystanie zabudowań już istniejących do potrzeb budowlanych przedszkoli wymaga uprzedniego pozytywnego orzeczenia komisji, powołanej na wniosek inwestora przez terenowo właściwe prezydium rady narodowej.

1.4.4. Tolerancje.

1.4.4.1. Odchylenia od podanych w standardzie wielkości są dopuszczalne: w odniesieniu do powierzchni pomieszczeń w granicach $\pm 10\%$, z zastrzeżeniem jednak zachowania powierzchni izb zajęć oraz nieprzekroczenia kubatury ogólnej, przewidzianej w standardzie. W odniesieniu do powierzchni działki należy stosować tolerancje bądź redukcje zgodnie z uwagami zamieszczonymi w tablicy nr 1.

1.4.4.2. Jeżeli bieżące potrzeby przedszkola mogą być zaspokojone przez zdalaczną ciepłownię, powinna nastąpić redukcja odpowiednich pomieszczeń przewidzianych w tablicy nr 2; należy jednak w tym przypadku w izbach zajęć i pomieszczeniach sanitarnych przewidzieć kanały wentylacyjne o takim przekroju, który by pozwalał na włączenie rur piecowych na wypadek przerwy w ogólnym ogrzewaniu.

1.4.4.3. W uzasadnionych przypadkach w przedszkolu o budynku wolnostojącym dopuszcza się wybudowanie dla jednej osoby personelu przedszkola (osoby samotnej) mieszkania słuźbowego jednopokojowego z wewnętrzną kuchnią o powierzchni użytkowej 21 m² i z piwnicą o powierzchni użytkowej do 10 m².

Decyzję w tej sprawie wydaje terenowo właściwy wydział oświaty prezydium wojewódzkiej rady narodowej (Rady Narodowej m. st. Warszawy bądź m. Łodzi) po rozpatrzeniu opinii terenowo właściwego wydziału oświaty prezydium powiatowej (miejskiej) rady narodowej.

1.5. Normy i przepisy prawne.

Standart powinien być stosowany z zachowaniem obowiązujących normatywów urbanistycznych dla planowania miast i osiedli, przepisów budowlanych oraz polskich norm i standartów.

2. Wytyczne lokalizacji.

2.1. Lokalizacja ogólna.

2.1.1. Podstawą do lokalizacji przedszkoli jest lokalizacja zespołów mieszkaniowych.

2.1.2. Podstawę do obliczenia sieci przedszkoli stanowi stosunek procentowy liczby dzieci w wieku przedszkolnym do ogółu ludności. Stosunek ten wynosi w zasadzie 8%. Przewiduje się, że w planie perspektywicznym z ogólnej liczby dzieci w wieku przedszkolnym do przedszkoli uczęszczać będzie 50 — 60%. W wyniku tego obliczenia przypadają na 10.000 mieszkańców 16 oddziałów, co odpowiada 4 jednostkom przedszkoli 4-oddziałowych lub większej liczbie przedszkoli mniejszej wielkości.

2.1.3. Przedszkola 1- i 2-oddziałowe przewiduje się przede wszystkim dla wsi i dla osiedli o charakterze rolniczym.

2.1.4. Długość drogi dziecka od domu ustala się średnio na 500 m, a w żadnym przypadku nie powinna ona przekraczać w miastach 800, a na wsi — 1000 metrów.

2.2. Powierzchnię działki w zależności od wielkości przedszkola określa załączona tablica nr 1 (załącznik nr 1). Na zmniejszenie podanych w tablicy powierzchni działek może zezwolić w uzasadnionych przypadkach wydział oświaty terenowo właściwego prezydium wojewódzkiej rady narodowej.

2.3. Lokalizacja szczegółowa.

2.3.1. Położenie działki.

2.3.1.1. Działka powinna być położona w obrębie osiedla na terenach mieszkaniowych, zdaleka od arterii o dużym nasileniu ruchu, od bagien, targowisk i czynnych cmentarzy, od zakładów grożących niebezpieczeństwem pożarowym. Przy wyborze działki należy brać pod uwagę położenie źródeł zanieczyszczeń powietrza i kierunki panujących wiatrów. W miejscowościach nie posiadających wodociągów niezbędnym warunkiem wyboru działki jest zapewnienie przedszkolu dostatecznej ilości wody zdanej do picia.

2.3.1.2. Droga dziecka z domu do przedszkola nie powinna krzyżować się z żadną arterią komunikacyjną, przekraczane mogą być jednak boczne ulice w zespołach bloków mieszkalnych i ślepe podjazdy osiedlowe.

2.3.1.3. Działka powinna znajdować się w miejscu przewiewnym. Należy unikać kotlin, a przy wysokiej zabudowie — terenów ze wszystkich stron zwarcie obudowanych. Usytuowanie działki w stosunku do drogi požądane jest od południa lub południowego wschodu.

2.3.2. Teren działki powinien być suchy, nasłoneczniony, o niskim poziomie wód zaskórnych nie sięga-

jących poziomu fundamentów i o glebie nadającej się do utrzymania zieleni.

2.3.3. Zasady przestrzennego zagospodarowania działki.

2.3.3.1. Rozplanowanie działki powinno w miarę możliwości uwzględniać naturalne właściwości terenu, jego rzeźbę, roślinność, zadrzewienie, zakrzewienie itp.

2.3.3.2. Pożądane jest, aby odległość linii zabudowy od linii regulacyjnej wynosiła co najmniej 10 m.

2.3.3.3. Działka powinna być ogrodzona, a furtka umieszczona w miejscu widocznym z jednego z pomieszczeń administracyjnych lub gospodarczych budynku. Ogrodzenie może być wykonane z siatki, prętów żelaznych, częściowo może być murowane bądź z elementów prefabrykowanych. Wymagana wysokość ogrodzenia — nie mniejsza niż 1,50 m.

3. Wytyczne funkcjonalne.

3.1. Założenia ogólne.

3.1.1. Przedszkole składa się dwóch organicznie ze sobą związanych części: terenu ogrodowego i budynku, spełniających równorzędne role w wykonaniu programu wychowania w przedszkolu.

3.1.2. Budynek powinien być w zasadzie jednokondygnacyjny. Dla przedszkoli 3- i 4-oddziałowych mogą być budynki dwukondygnacyjne. W większych osiedlach i dzielnicach śródmiejskich w przedszkolach 3- i 4-oddziałowych należy z reguły stosować budynki dwukondygnacyjne.

3.2. Normy przestrzenne.

3.2.1. Spis elementów zagospodarowania terenu ogrodowego oraz ich normy przestrzenne podaje załączona tablica nr 1 (załącznik nr 1).

3.2.2. Spis pomieszczeń budynku oraz ich normy przestrzenne podaje załączona tablica nr 2 (załącznik nr 2).

3.3. Funkcjonalność wewnętrzna.

3.3.1. Opis, funkcje oraz powiązania funkcjonalne elementów zagospodarowania terenu ogrodowego podaje załączony opis funkcjonalny (załącznik nr 3).

3.3.2. Opis, funkcje, powiązania funkcjonalne oraz podstawowe wyposażenie pomieszczeń budynku podaje załączony opis funkcjonalny (załącznik nr 4).

3.3.3. Sienie i szatnie powinny być wykorzystane jako przestrzeń komunikacyjna. Korytarze komunikacyjnych w zasadzie nie przewiduje się.

3.4. Dostęp z zewnątrz.

3.4.1. Wejścia do budynku, przeznaczone dla dzieci, powinny być osłonięte podcieniem. W przedszkolu 3- i 4-oddziałowym przewiduje się 2 wejścia, oddzielnie dla młodszych i dla starszych dzieci. Jedno z tych wejść może być wspólne z wejściem gospodarczym.

3.4.2. Dostęp z ogrodu do budynku powinien być łatwy, przy czym należy unikać stopni.

4. Wytyczne techniczno-budowlane.

4.1. Wymagania konstrukcyjne.

4.1.1. Obowiązuje konstrukcja murowana z cegły lub z elementów prefabrykowanych. Za specjalnym ze-

zwoleniem Ministerstwa Budownictwa Miast i Osiedli dopuszczalna jest konstrukcja półskielecowa lub w wyjątkowych przypadkach — drewniana. Stropy Ackermana lub gęstożebrowe. Dach — płaski (stropodach) lub stromy, kryty dachówką bądź eternitem falistym. Schody w przedszkolach dwukondygnacyjnych ogniotrwałe, wskazane jest stosowanie prefabrykatów.

4. 1. 2. Konstrukcja okien powinna umożliwiać stałe, łatwe i stopniowane wietrzenie przez górne skrzydła (naświetla) lub wietrzniki umieszczone w górnej części okien. Sposób otwierania skrzydeł okiennych nie powinien zagrażać bezpieczeństwu dzieci. Pożądane są okna zespolone. W budynku przedszkoli parterowych dopuszcza się otwieranie okien na zewnątrz.

4. 1. 3. Pożądane drzwi płytowe, dopuszczalne — płytynowe z gładkim profilem ramiaków. W związku z małym wzrostem dzieci, ograniczoną wysokością pomieszczeń, skalą mebli i urządzeń, pożądana wysokość drzwi nie większa niż 1,85 m, z umieszczeniem kłamek na wysokości 70—80 cm.

4. 2. **Wykończenie wewnątrz** podaje załączony opis funkcjonalny pomieszczeń w budynkach przedszkoli (załącznik nr 4).

4. 3. Oświetlenie.

4. 3. 1. Oświetlenie naturalne. Stosunek powierzchni okien w świetle ościeżnic do powierzchni podłogi powinien wynosić:

- 1) od 1 : 2 — 1 : 4 w izbach zajęć,
- 2) od 1 : 5 — 1 : 6 w szatniach, kuchniach, sieni wewnętrznej, pokojach lekarza,
- 3) od 1 : 6 — 1 : 7 w umywalniach i natryskowniach, kancelariach, pokojach personelu itp.

Oświetlenie izb zajęć — z kierunków południowego lub południowo-wschodniego. Pożądane jest oświetlenie dwu- lub trzystronne, z obniżeniem parapetów do 35 — 40 cm nad poziomem podłogi. Przy wysokości pomieszczeń 2,60 m w świetle głębokość jednostronnie oświetlonych pomieszczeń nie może przekraczać 5,75 m, przy czym pożądane jest stosowanie okien bez nadproży. W razie większej głębokości pomieszczeń jednostronnie oświetlonych należy zwiększyć ich wysokość, tak aby stosunek wysokości do głębokości równał się w przybliżeniu 45 : 100.

4. 3. 2. Oświetlenie sztuczne powinno być elektryczne, równomierne, rozproszone, zbliżone do oświetlenia naturalnego. Gniazda wtykowe należy instalować w izbach zajęć, sieniach wewnętrznych, kuchniach, pokojach lekarskich, pokojach personelu i kancelariach. Gniazda wtykowe nie powinny być umieszczone niżej niż na wysokości 1,50 m. Natężenie oświetlenia powinno odpowiadać normie PN-E-02030-projekt.

4. 4. Ogrzewanie i wentylacja.

4. 4. 1. Ogrzewanie powinno być centralne, wodogrzewnikowe lub sufitowo-podłogowe. Ogrzewanie piecowe dopuszczalne jest w wyjątkowych, gospodarczo uzasadnionych przypadkach i jedynie w przedszkolach 1- i 2-oddziałowych. Temperatura przewidziana dla izb zajęć, sieni i szatni powinna wynosić 18°, w innych pomieszczeniach — powinna odpowiadać normie PN-B-02402 (dawniej PN-B-102).

4. 4. 2. Wentylacja. W izbach zajęć i szatniach należy przewidzieć, niezależnie od wentylacji samoczynnej, kanałowej, wentylację naturalną przestrzałową przy

pomocy naświetli otwieranych sposobem mechanicznym. Ściany kanałów wentylacyjnych powinny być możliwie gładkie. System wentylacji kanałowej izb zajęć, sieni wewnętrznych, szatni, pokojów lekarza i izolatek nie może łączyć się z systemem wentylacji pomieszczeń sanitarnych i gospodarczych. Nawietrzanie może również odbywać się przez szufladki umieszczone pod parapetami nad grzejnikami.

4. 5. Izolacja przeciwdźwiękowa.

Pomiędzy izbami zajęć, sieniami, szatniami i ustępami stopień izolacji przeciwdźwiękowej powinien odpowiadać co najmniej grubości ścianki na 1/2 cegły obustronnie tynkowanej. Dla innych pomieszczeń stopień izolacji powinien odpowiadać normie PN-B-02151-projekt.

4. 6. Zaoopatwienie w wodę i kanalizacja.

4. 6. 1. Budynki powinny być skanalizowane i zaopatrzone w instalację wodociągową z wodą zdatną do picia. Sieć kanalizacyjna powinna być włączona do ogólnej sieci kanalizacyjnej osiedla albo też do własnego dołu zbiorczego. W projekcie należy dążyć do jak najmniejszej ilości pionów i do rozmieszczenia ich w sposób pozwalający na najkrótsze i najdogodniejsze połączenie z siecią główną, poziomą.

4. 6. 2. Instalacje ciepłe i odbiorniki wody ciepłej powinny być umieszczone jak najbliżej źródła ciepła, z którego korzystają. Woda ciepła powinna być doprowadzona do pomieszczeń kuchni, pralni, natrysków i umywalni.

4. 7. Instalacje specjalne.

4. 7. 1. Budynek powinien być wyposażony w elektryczną instalację dzwonekową, z dzwonkiem przyzewowym i automatycznym zamkiem elektrycznym przy furtce.

4. 7. 2. Przedszkole powinno być radiofonizowane.

4. 7. 3. Tam, gdzie istnieje sieć gazowa i telefoniczna, zaleca się stosowanie tych instalacji.

5. Wytyczne architektoniczne.

5. 1. Złożenia ogólne.

Wychowawczy charakter przedszkola wymaga zwrócenia jak największej uwagi na wygląd estetyczny budynku i jego wnętrza oraz ogrodu. Architektura powinna być dostosowana do warunków regionalnych oraz uwydatniać programowe przeznaczenie budynku i jego powiązanie z ogrodem.

5. 2. Wytyczne szczegółowe.

5. 2. 1. Urządzenia terenowe służące do ochrony przed słońcem i deszczem, jak werandy, altany, pergole, podcienia itp., powinny być ujęte w jedną całość kompozycyjną z budynkiem przedszkola. Pożądane jest stosowanie ozdób plastycznych, rzeźb z kamienia lub betonu bądź odlewów o tematyce odpowiedniej dla dzieci.

5. 2. 2. Urządzenie wewnątrz powinno być nacechowane ładem i pogodą, kolor ścian — jasny i neutralny — nie powinien kłócić się z barwnymi akcesoriami wnętrza, jak prace dzieci, zabawki itp. Należy przewidzieć urzą-

dzenia dla kwiatów i roślin. Specjalną uwagę należy zwrócić na dostosowanie wnętrza do skali dziecięcej.

6. Wytyczne dodatkowe.

6. 1. Wykaz sprzętu podaje załączony opis funkcjonalny pomieszczeń w budynkach przedszkoli (załącznik nr 4).

6. 2. Wymagania szczególne w zakresie dokumentacji technicznej.

Dokumentacja powinna obejmować projekt i kosztorys terenu ogrodowego na równi z projektem i kosztorysem budynku.

6. 3. Wytyczne wykonywania budowy.

Wznoszenie budynków przedszkoli powinno być tak zaplanowane, aby ukończenie stanu surowego nastąpiło przed sezonem zimowym. Rozpoczęcie wypraw powinno nastąpić po upływie sezonu zimowego. Elementy ogrodu, które są niezbędne do zacienienia już w pierwszym okresie użytkowania przedszkoli, powinny być wykonane w pierwszym sezonie.

6. 4. Budowa przedszkoli innych wielkości lub innych typów.

6. 4. 1. Na budowę przedszkoli o więcej niż 4 oddziałach oraz budynków przedszkoli, w których oprócz

pomieszczeń wymienionych w standardzie zaprojektowane są inne pomieszczenia, należy uzyskać zgodę Ministerstwa Budownictwa Miast i Osiedli, wyrażoną w porozumieniu z Ministerstwem Oświaty.

6. 4. 2. Normy przestrzenne i wytyczne dla przedszkoli o lokalach wbudowanych w budynki o innym przeznaczeniu zostaną ustalone oddzielnym standardem budowlanym. Do tego czasu przy projektowaniu tego typu przedszkoli zaleca się stosowanie norm przestrzennych i wytycznych zawartych w niniejszym standardzie, z tym że wbudowane mogą być przedszkola 1- i 2-oddziałowe, na budowę zaś większych przedszkoli należy każdorazowo uzyskać zezwolenie wydziału oświaty prezydium wojewódzkiej rady narodowej (Rady Narodowej m. st. Warszawy i m. Łodzi). Wszelkie zamierzone odchylenia od niniejszego standardu powinny być podane w projekcie założeń z uzasadnieniem oraz opisem przynależnej działki.

7. Postanowienia porządkowe.

7. 1. Wykaz załączników.

Tekst standardu uzupełniają następujące załączniki:

- 1) — nr 1. Tablica nr 1 „Normy powierzchniowe działek przedszkoli oraz elementów ich zagospodarowania”;
- 2) — nr 2. Tablica nr 2 „Spis pomieszczeń w budynkach przedszkoli oraz ich normy przestrzenne”;
- 3) — nr 3. „Opis funkcjonalny elementów zagospodarowania terenów ogrodów przedszkoli”;
- 4) — nr 4. „Opis funkcjonalny pomieszczeń w budynkach przedszkoli”.

UWAGI DO TABLICY NR 1 STANOWIĄCEJ ZAŁĄCZNIK NR 1 DO STANDARTU BUDOWLANEGO PRZEDSZKOLI O BUDYNKACH WOLNOSTOJĄCYCH

1. Podane liczby są orientacyjne: w szczególności powierzchnia poszczególnych urządzeń terenowych grup II — IV zależy od kształtu działki, położenia zabudowań oraz ich powierzchni zabudowy.

2. W odniesieniu do podanych powierzchni działek dopuszczalne jest stosowanie tolerancji w wysokości $\pm 20\%$.

3. W odniesieniu do przedszkoli 3- i 4-oddziałowych podane normy powierzchni działek,

wraz ze szczegółowym ich rozbićciem, stosuje się do mniejszych miast i osiedli rolniczych.

4. Dla przedszkoli w większych osiedlach i miastach, zwłaszcza w dzielnicach śródmiejskich, należy dla powierzchni działek wykazanych w tablicy stosować redukcję 25%, dla przedszkoli 3- i 4-oddziałowych w tym przypadku nie stosuje się tolerancji w dół, przewidzianej wyżej w pkt 2.

TABLICA Nr 1. NORMY POWIERZCHNIOWE DZIAŁEK PRZEDSZKOLI ORAZ ELEMENTÓW ICH ZAGOSPODAROWANIA

Pozycje elementów zagospodarowania		Elementy zagospodarowania	Powierzchnia elementów zagospodarowania w m ² i w % w stosunku do powierzchni całkowitej działki								U w a g i
grupa elementów	poszczególne elementy		poszczególnych	łącznie	poszczególnych	łącznie	poszczególnych	łącznie	poszczególnych	łącznie	
			w p r z e d s z k o l a c h								
			1-oddziałowych		2-oddziałowych		3-oddziałowych		4-oddziałowych		
I	Zabudowa			310—15,5%		525—17,5%		700—17,5%		840—17,5%	przy budynkach piętrowych powierzchnię zajęta przez budynek zmniejsza się o około 45%.
	1	Budynek przedszkola	200		400		500		600		
	2	Taras	45		60		80		120		
	3	Werandy (kryte altany)	65		65		120		120		
II	Place i urządzenia terenowe dla dzieci			660—35%		990—33%		1.320—33%		1.504—33%	otoczone murawą powierzchnia liczona razem z niezbędnym ooczeniem pożądana droga okrężna dla pojazdów dziecięcych
	4	Plac przedwejsciowy	40		50		60		70		
	5	Place do zabaw i gier zbiorowych	70		120		150		180		
	6	Plac z przyrządami sportowo-zabawowymi (ważki, przepletnia, zjeżdżalnia itp.)	130		160		210		240		
	7	Place poszczególnych oddziałów	—		90		150		260		
	8	Plac do zabaw konstrukcyjnych	50		50		50		50		
	9	Piaskownice	30		40		90		90		
	10	Górka saneczkowa	80		80		80		100		
	11	Natryski i brodzik	30		40		60		60		
	12	Zagonki	70		120		150		150		
13	Aleje, ścieżki, pergole	160		240		320		384			
III	Podwórze gospodarcze			230—11,5%		285—9,5%		380—9,5%		456—9,5%	
	14	Podwórze, budynki gospodarcze, śmietnik, trzepak	130		135		180		216		
	15	Hodowla zwierząt (psia buda, kurnik, gołębnik, królikarnia itp.)									
	16	Dojazdy, drogi	100		150		200		240		
IV	Zieleń			800—40%		1.200—40%		1.600—40%		1.920—40%	wśród zieleni pożądane kąciki do zabaw indywidualnych, źródelko, fontanna
	17	Pasy ochronne	200		300		400		500		
	18	Murawa	300		450		600		700		
	19	Zieleń ozdobna (kwietniki, rabatki, skupiny drzew i krzewów itp.)	300		450		600		720		
		Powierzchnia działki — ogółem	2.000	2.000—100%	3.000	3.000—100%	4.000	4.000—100%	4.800	4.800—100%	

Załącznik nr 2 do standardu budowlanego przedszkoli o budynkach wolnostojących.

TABLICA Nr 2. SPIS POMIESZCZEŃ W BUDYNKACH PRZEDSZKOLI ORAZ ICH NORMY PRZESTRZENNE

Lp.	Nazwa przedmiotu	Wysokość w świetle w m	Powierzchnia podłogi w m ² pomieszczeń w przedszkolu o liczbie oddziałów			
			1	2	3	4
			o liczbie dzieci			
			30	60	90	120
1	2	3	4	5	6	7
1	Podcień	2,2—2,6	4,0	5,0	8,0	10,0
2	Przedsiónek	2,6	6,0	8,	9,	10,
3	Szatnia	„	1,0	30,0	42,0	52,0
4	Sień - jadalnia	„	—	30,0	45,0	60,0
5	Natryski	„	3,0	3,0	3,0	6,0
6	Umjwalnia	„	7,0	12,0	16,0	20,0
7	Ustępu	„	4,0	8,0	12,0	16,0
8	Izby zajęć	„	60,0	120,0	180,0	240,0
9	Kancelaria	„	12,0	12,0	14,0	12,0
10	Pokój lekarza	„	—	8,0	8,0	8,0
11	Izolotka (boks)	„	4,0	—	4,0	4,0
12	Pokój personelu	„	—	—	—	10,0
13	Ustępy personelu	„	1,5	2,5	2,5	4,0
14	Skład leżaków i pościeli	„	3,0	6,0	9,0	12,0
15	Pralnia do przepierek	„	6,0	6,0	8,0	10,0
16	Suszarlnia	„	—	—	4,0	4,0
17	Skład bielizny (szafa)	„	1,0	2,0	2,5	3,0
18	Przedsiónek kuchenny	„	3,5	4,5	7,0	9,0
19	Kuchnia	„	12,0	18,0	22,0	24,0
20	Spizarnia	„	4,0	5,0	6,0	7,0
21	Magazyn opałowy, żywnościowy i kotłownia	2,0—2,15	26,0	39,0	63,0	75,0
22	Schody do podziemia		6,0	6,0	6,0	6,0
	Powierzchnia podstawowa w m ²		181,0	325,0	471,0	602,0
	Dodatek ryczałtowy 5% na komunikacje		9,0	16,2	23,5	30,1
	Razem powierzchnia użytkowa w m ²		190,0	341,2	494,5	632,1
	Dodatek 20% na mury i konstrukcję w m ²		36,2	65,0	94,2	120,4
	Powierzchnia całkowita w m ²		226,2	406,2	588,7	752,5
	Kubatura brutto (powierzchnia całkowita × 3,25)		735,0	1320,1	1913,2	2445,0
	Wskaźniki					
	Kubatura na 1 dziecko (m ³)		24,5	22,0	21,2	20,4
	Powierzchnia funkcjonalnie zasadnicza (m ²)		95,0	209,0	307,0	406,0
	Powierzchnia zasadnicza na 1 dziecko (m ²)		3,2	3,4	3,4	3,4
	Powierzchnia całkowita na 1 dziecko (m ²)		7,5	6,8	6,5	6,3
	Stosunek powierzchni zasadniczej do powierzchni użytkowej w %		50,0	61,2	62,1	64,2
	Kubatura brutto na 1 m ² powierzchni zasadniczej		7,7	6,3	6,2	6,0
	Kubatura brutto na 1 m ² powierzchni użytkowej		3,8	3,8	3,8	3,8

- U w a g i : 1. W przedszkolach dwukondygnacyjnych należy dodać powierzchnię klatki schodowej dla każdej kondygnacji około 12 m².
2. Powierzchnia i kubatura ewentualnego mieszkania (1.4.4.3.) nie zostały uwzględnione w tablicy nr 2.

Załącznik nr 3 do standardu budowlanego przedszkoli o budynkach wolnostojących.

OPIS FUNKCJONALNY ELEMENTÓW ZAGOSPODAROWANIA TERENÓW OGRODOWYCH PRZEDSZKOLI

1. **Taras** przylegający do budynku od strony ogrodu powinien posiadać nawierzchnię wyrównaną, łatwo przesychnącą. Zaleca się nawierzchnię ziemną, utwaloną jak dla kortów tenisowych z płyt betonowych, lub inną nawierzchnię trwałą. Na tarasie należy przewidzieć rozrzucone kępy krzewów ozdobnych i bylin.

2. **Werandy** (kryte altany), z 3 stron osłonięte, powinny posiadać otwierane naświetla w podłużnej ścianie. Werand nie należy orientować na wschód ani na północ. Służą jako leżalnie, letnie jadalnie, schrony przed deszczem oraz jako schrony przed słońcem, zwłaszcza w okresie, kiedy młody ogród nie daje jeszcze dostatecznie cienia. Konstrukcja lekka, stała. Na krokwiach dachu należy położyć płytki pilśniowe lub cementowo-wiórowe w rodzaju supremy. Wierzch płyt wyrównany zaprawą cementową z dwukrotnym przykryciem papą i bitumina. Dach może być również kryty płytami falistymi eternitowymi. Dla 1 alternatywy należy stosować 5% spadek, dla 2 — 30%. Podłoga z płyt cementowych na poziomie 10 — 12 cm od poziomu terenu i z odpowiednim spadkiem. Przy werandzie powinien znajdować się mały warsztat naprawczy, składzik na zabawki i sprzęt ogrodowy oraz skanalizowany lub zasypywany ustęp o 2 oczkach dla dzieci, o ile dostęp do ustępu znajdującego się w budynku jest utrudniony.

3. **Plac przed wejściowy** przy furtce wejściowej jest miejscem chwilowego zbierania się dzieci przed wejściem na podcień i do budynku.

4. **Plac do zabaw i gier zbiorowych** (boisko) o kształcie prostokątnym, o nawierzchni wyrównanej, ze spadkiem dla odpływu wód opadowych. Pożądane jest, aby był zasiany trwałą mieszkanką trawy. Dookoła brzegów boiska należy siać trawę w rowki, które tworzą równe brzegi i estetyczną ramę. Przed i po posianiu trawy ziemię należy wałować. Boisko trawiaste powinno być używane dopiero po zakorzenieniu i rozkrzewieniu się trawy (po około 3 miesiącach).

5. **Place z przyrządami sportowo-zabawowymi**, jak przepłotnia, zjeżdżalnia, równoważnia i inne, dla przedszkoli 1- i 2-oddziałowych zgrupowane w jednym miejscu, dla przedszkoli 3 i 4-oddziałowych w 2 miejscach, oddzielnie dla młodszych i dla starszych dzieci. Przyrządy powinny być umieszczone na trawnikach z odpowiednio wyciętymi placzykami. Placyki te mogą być otoczone niskimi ozdobnymi krzewami (np. róże „polianty”).

6. **Place poszczególnych oddziałów**, o kształcie dowolnym, oddzielnie dla każdego oddziału, powinny posiadać nawierzchnię utwaloną, łatwo przesychnącą, z odpowiednim spadkiem dla odpływu wód opadowych. Na glebach piaszczystych placyki powinny posiadać miejsce do kopania, jedno dla przedszkoli 1- i 2-oddziałowych, dwa dla 3- i 4-oddziałowych.

7. **Plac do zabaw konstrukcyjnych** powinien posiadać urządzenie do zabezpieczenia materiałów konstrukcyjnych, jak deski, paliki i inne, od wpływów atmosferycznych.

8. **Piaskownica** o wymiarach 2,50 × 7,50 m, jedna dla przedszkoli 1- i 2-oddziałowych, dwie (jedna w słońcu, druga w cieniu) dla 3- i 4-oddziałowych.

9. **Natryski i brodzik** powinny znajdować się w pobliżu nasłonecznionej piaskownicy. Sitka natrysków, z prądem wody skierowanym ukośnie, powinny być umieszczone nisko. W miejscu opadania wody należy przewidzieć basenik z odpływem wody na trawnik.

10. **Zagonki** o szerokości 60 — 70 cm, ze ścieżkami szerokości około 30 cm. Obok zagonków małe zbiorniki wody i wkopane stojaki na sprzęt ogrodowy. Zagonki powinny być zgrupowane w miejscu nasłonecznionym, z dala od ozdobnej i wycieczkowej części ogrodu.

11. **Górka saneczkowa** powinna być umieszczona na krańcach ogrodu w formie kopca z platformą i z dwoma zjazdami, z których jeden — bardziej stromy. Stosunek długości do wysokości powinien wynosić 1:5 lub 1:6. Pożądane wykorzystanie góry na urządzenie tunelu lub piwniczki. Zamiast góry ze zjazdem może być stosowany wykop ze spadkami przy zapewnionym odpływie wody.

12. **Podwórze gospodarcze** powinno znajdować się w pobliżu kuchni oraz bramy wjazdowej na teren. Pożądana nawierzchnia twarda, stała. Podwórze powinno posiadać urządzenie do trzepania pościeli, miejsce pod śmietniki, część przeznaczoną dla hodowli zwierząt z wybiegiem i miejscem pod psią budę, gołębnik, królikarnię itp. W miejscowościach nie posiadających wodociągów na podwórzu należy umieścić studnię.

13. **Komunikacja**. Szerokość dróg wewnętrznych powinna wynosić 1,80 m do 2,00 m. Szerokość drogi wjazdowej na teren powinna wynosić 2,50 m z zastrzeżeniem pozostawienia z obydwu stron co najmniej 25 cm pasów nie zagospodarowanych w sposób trwały (drzewa, krzewy, słupki itp.). Pożądana jest możliwość dowożenia piasku do piaskownic z podwórza gospodarczego taczkami.

Sieć ścieżek powinna być urozmaicona, szerokość ścieżek 0,75 m do 1,50 m. Ścieżki powinny posiadać w przekroju poprzecznym płaski łuk o strzałce od 5 do 10 cm i nawierzchnię grubości 15 cm, trwałą i przepuszczającą wodę, złożoną z kilku warstw. Do górnej warstwy zaleca się dodawanie sproszkowanej cegły dla zapobieżenia tworzeniu się kurzu.

Część dróg znajdujących się w pobliżu placu zabaw, a zwłaszcza drogi łączącej budynek z zabudowaniami ogrodowymi, powinna być obudowana pergolami o szerokości 3—4,5 m, wysokości 2,20 m. Pergole należy obsadzać pnączami trwałymi, a niezależnie od tego w pierwszych latach — odmianami jednorocznymi, szybko rosnącymi, jak tykwy, czerwona fasola, powój, pnąca nasturcja itp.

14. **A l t a n y**, oplecione pnączami jak wyżej, należy umieszczać przy placu zabaw,

U w a g i:

1. Ogród powinien mieć warunki umożliwiające dzieciom zabawę zbiorową i indywidualną, zajęcia zorganizowane i dowolne, hodowanie roślin i zwierząt, odpoczynek oraz sen na powietrzu.
2. Rozplanowanie terenu powinno przewidzieć łatwość dozoru. W tym celu należy unikać skupienia drzew i krzewów w miejscach wymagających widoczności terenu.
3. Ogród powinien posiadać miejsca nasłonecznione i zacienione, służące do wypoczynku. Zacienienie tworzą drzewa o bujnych koronach, krzewy, pnącza i żywopłoty, altany, pergole oraz werandy.

4. Przy sadzeniu drzew i krzewów należy w pierwszym rzędzie brać pod uwagę gatunki szybko rosnące, aby w najkrótszym czasie można było otrzymać zacienienie. Pożądane jest sadzenie rozmaitych gatunków i odcieni drzew i krzewów liściastych i szpilkowych. Należy unikać drzew i krzewów kolczastych i jadowitych. Wskazówki w tym zakresie zawarte są w wydawnictwie Instytutu Urbanistyki i Architektury pt. „Dobory drzew, krzewów i bylin dla pełnego planowania i realizacji zieleni w krajobrazie otwartym i zurbanizowanym”.

5. Zieleni ozdobna i kwiaty powinny znajdować się w miejscach nie przeszkadzających swobodnemu poruszaniu się dzieci.
6. Na murawach, przeznaczonych do odpoczynku, należy dla zacienienia tworzyć skupiny drzew i krzewów w odpowiednich miejscach.
7. W ogrodzie powinno znajdować się kilka ławek i stołów, wkopanych w ziemię w miejscach nasłonecznionych i w miejscach zacienionych.
8. Hydranty należy umieszczać w kilku miejscach ogrodu, w zależności od kształtu i rozplanowania działki.

Załącznik nr 4 do standardu budowlanego przedszkoli o budynkach wolnostojących.

OPIS FUNKCJONALNY POMIESZCZEŃ W BUDYNKACH PRZEDSZKOLI

U w a g a o g ó l n a.

W rozplanowaniu budynku należy przestrzegać układu przejrzystego, umożliwiającego personelowi przedszkola łatwy nadzór nad dziećmi. Jednocześnie pożądane jest zapewnienie jak najdalej idącej izolacji pomiędzy poszczególnymi grupami dzieci w celu zapobieżenia infekcji. Zaleca się stosowanie szaf wbudowanych. Wewnątrz budynku wyklucza się stosowanie progów.

1. **P o d c i e ń** — pomieszczenie otwarte, poprzedzające przedsionek, służy jako kryta poczekalnia dla dzieci na powietrzu oraz jako miejsce do oczyszczania obuwia z błota i piasku przed wejściem do budynku. Przy stosowaniu stromych dachów na podcień może być wykorzystany wysunięty okap, przy czym w najniższym jego miejscu dopuszczalna jest wysokość 2,20 m. W podcieniu powinny mieścić się ławki dla 10 — 15 dzieci. Podłoga cementowa lub z płyt betonowych. Zagłębioną wycieraczka z prętów żelaznych.

2. **P r z e d s i o n e k** powinien zabezpieczać od zewnętrznych warunków atmosferycznych, jednocześnie prawidłowo rozwiązywać szybką ewakuację budynku. Służy też jako poczekalnia dla rodziców oraz miejsce, w którym w zimnej porze roku 10 — 15 dzieci może zatrzymać się na krótką rozgrzewkę, nie zdejmując wierzchnich ubrań. Powinien być widny, ogrzewany, zamknięty podwójnymi drzwiami. Podłoga łatwo zmywalna, z zagłębieniem na wycieraczkę. Ściany do wysokości 1,0—1,2 m szpachlowane i malowane olejno lub wyłożone jasnymi płytami pilśniowymi bądź boazerią ze sklejki sosnowej, lakierowanej wodoodpornym bezbarwnym lakierem. Nad boazerią pas wysokości 20 cm szpa-

chlowany i malowany. Malowanie olejne w kolorze wapiennym lub klejowym, malowania reszty ściany w kolorze jasnym neutralnym.

Jedna lub dwie ławeczki na 8 — 10 dzieci wysokości 28 — 30 cm i jedna ławka na 2 — 3 osoby dorosłe. Tablica do ogłoszeń. Przedsionek łączy się z szatnią lub z sienią.

3. **S z a t n i a** jest miejscem, w którym dzieci uczą się wykonywania codziennych czynności: rozbierania się i ubierania, wkładania i sznurowania obuwia itp. Układ pomieszczenia powinien umożliwiać podział na wydzielone miejsca dla każdej grupy dzieci.

W przedszkolu 3- i 4-oddziałowym szatnie mogą znajdować się w różnych miejscach budynku. Szatnia może być wykorzystana jako przestrzeń komunikacyjna, przy czym miejsca na wieszaki powinny znajdować się poza szlakiem komunikacyjnym. Każda szatnia łączy się z właściwą izbą zajęć, z sienią oraz z co najmniej jedną grupą pomieszczeń sanitarnych. Widna, ogrzewana, przewietrzana przestrzałow. Podłoga ciepła i szczelna (bukowa, dębowa lub jesionowa bądź z desek sosnowych wąskich, tzw. „okrętówek”, lub z płyt pilśniowych jasnych). Ściany malowane wapiennie lub klejowo, a do wysokości 1,20 m — olejno na szpachlówce lub wyłożone boazerią ze sklejki sosnowej lakierowanej bezbarwnym, wodoodpornym lakierem bądź płytami pilśniowymi w jasnym kolorze. Malowanie ścian jak w punkcie 2. Szatnia powinna być zaopatrzona w listwy z podwójnymi haczykami na ubrania dziecięce w odstępach 20 — 25 cm bądź w stojaki z ramiączkami i przesuwalnymi przegródkami z płyt pilśniowych. Zamiast listew i stojaków mogą być stosowane przewiewne szafki z przegródkami

ze sklejki sosnowej lub z płyt pilśniowych, z zastrzeżeniem jednak zachowania dostatecznie dużej powierzchni wolnej podłogi. Do przechowywania obuwia służą skrzynki, również przewiewne, jedno- lub dwukondygnacyjne, nadające się do siedzenia dla dzieci.

4. **S i e ñ** (jadalnia) jest pomieszczeniem spełniającym kilka różnorodnych funkcji. Może być wykorzystana jako jadalnia, jako sala zabaw oraz jako przestrzeń komunikacyjna. Powinna mieć połączenie z kredensem kuchennym, częścią administracyjną i ewentualnie z szatnią. Może mieć bezpośrednie wyjście do ogrodu. Widna, ogrzewana, przewietrzana na przestrzał. Podłoga z klepek dębowej, bukowej lub jesionowej, bądź z wąskich desek, tzw. „okrętówek”. Ściany jak w izbach zajęć (pkt 8). Stoliki i krzeselka na 30—60 dzieci. Drabinki gimnastyczne, ewentualnie szafy na bieliznę (patrz pkt 17).

Uwaga do punktów 5, 6, 7.

Urządzenia sanitarne, składające się z natrysków, umywalni i ustępów, w przedszkolach 3- i 4-oddziałowych zaleca się umieszczać w dwóch grupach, przy czym w przedszkolach piętrowych pionowo instalacyjne powinny być w miarę możności komasowane. Dopuszczalne są oddzielne pomieszczenia dla każdej grupy. Jedno lub dwa oczka ustępowe powinny być dostępne bezpośrednio z ogrodu, z umieszczeniem wejścia w zasięgu obserwacji personelu pedagogicznego lub gospodarczego. O ile w ogrodzie są jakieś pomieszczenia ogrzewane i skanalizowane, zaleca się umieszczanie ustępów przy tych pomieszczeniach.

5. **N a t r y s k i** powinny znajdować się w pomieszczeniach umywalni lub w oddzielnych pomieszczeniach w pobliżu ustępów. O ile ustępy są zbyt oddalone, należy w pomieszczeniach natrysków przewidzieć jedno oczko ustępowe. Pomieszczenie powinno być widne, ogrzewane, przewietrzane. Zaleca się automatyczne otwieranie naświetli. Podłoga z terrakoty powinna mieć spadek 1% do kratki ze ściekiem. Ściany wyłożone płytami zmywalnymi, jak glazura, płytki przyborskie i inne do wysokości 1,50 m. Miska natryskowa o wymiarach 58 × 72 cm z armaturą o ruchomym sitku z węzem. Stół z szufladami i półką, wieszaki na ręczniki i prześcieradła z możliwością przesuszania, stół lub krzeselko.

6. **U m y w a l n i e** mogą być oddzielnym pomieszczeniem lub wyodrębnioną otwartą wnęką w pomieszczeniach szatni lub sieni wewnętrznej, w przejściu do ustępów. Umywalki, jedna na 12 — 15 dzieci, mogą być umieszczone pośrodku podłogi lub przy ścianach, wyłożonych jak wyżej, lecz do wysokości 1,20 m. Wysokość zawieszenia umywalki 48 — 60 cm. Stojaki lub wieszaki na ręczniki z możliwością szybkiego przesuszania ręczników. Piecyk gazowy, o ile ciepła woda nie jest doprowadzona z buliera.

7. **U s t ę p y** — 1 oczko na 12—15 dzieci. Wysokość sedesów nie większa niż 35 cm. Pomieszczenia widne, ogrzewane, przewietrzane. Zaleca się automatyczne otwieranie naświetli. Podłoga z terrakoty, ściany wykładane płytkami, jak w pkt 5, lecz do wysokości 1,20 — 1,30 m. Między miskami klozetowymi ścianki działowe do wysokości 1,20 — 1,30 m drewniane lub z płyt pilśniowych, lakierowane na biało, bądź z dwustronnej glazury lub ze szkła zbrojonego. Kabinki z drzwiczkami wysokości 1,00 — 1,20 m zamykane na zatrzask rolkowy. Dla najmłodszych dzieci półka na nocniczki.

8. **I z b y z a j ę ć** służą do zorganizowanych oraz dowolnych zajęć i zabaw, a równocześnie do odpoczynku i snu dzieci na składanych leżakach oraz ewentualnie jako jadalnia. W przedszkolach 2-, 3- i 4-oddziałowych zaleca się łączenie dwóch sąsiadujących ze sobą izb zajęć cztero- i więcej skrzydłowymi drzwiami, rozsuwanymi lub składanymi, aby w przypadku większej imprezy tworzyć jedną dużą salę. Izby zajęć powinny mieć połączenie z przynależną do danej izby szatnią (patrz pkt 3), mogą mieć bezpośrednie połączenie z pomieszczeniami sanitarnymi, z sienią oraz ogrodem. W przedszkolach 3- i 4-oddziałowych jedna z izb zajęć powinna być odizolowana od reszty, posiadać oddzielne wejście oraz własne urządzenia pomocnicze, jak szatnia, urządzenia sanitarne bądź izolatkę. Izby zajęć powinny być ogrzewane, przewietrzane na przestrzał, z możliwością automatycznego otwierania naświetli. Podłoga ciepła i szczelna, jak w pkt 3 i 4. Ściany malowane wapiennie lub klejowo na kolor jasny, neutralny. Miejsca wolne od otworów okiennych i mebli mogą być malowane olejno na szpachlowce i lakierowane w kolorze ściany do wysokości 1,20 m.

Zaopatrzenie w sprzęt: 4 stoliki 6-osobowe, 4 stoliki 2-osobowe, 30 krzesełek i 5 stolików, stolik i krzesło dla wychowawczyni, szafki indywidualne na 30 — 32 przegródki, tablice, szafki na pomoce, półki na zabawki, skrzynki na zabawki i klocki, domek dla lalek, stalugi parzyste, parawaniki do tworzenia boksów, tablica na znaczki dziecięce (symbole, pogody, dyżury itp.). Na ścianach listwy do zawieszania rysunków i innych prac dziecięcych. Pożądany stół do modelowania na 16 dzieci. W jednej z izb zajęć, posiadających najkorzystniejsze warunki izolacji dźwiękowej, używanej jako sala do ćwiczeń ruchowych, pianino, ewentualnie drabinki gimnastyczne.

9. **K a n c e l a r i a** jest pokojem kierownictwa i administracji, a jednocześnie w przedszkolu 1-oddziałowym — pokojem lekarza, szatnią personelu, w przedszkolu 2-oddziałowym — pokojem i szatnią personelu oraz pomieszczeniem na archiwum. Powinna znajdować się w miejscu łatwo dostępnym z przedsionka lub sieni, z możliwością obserwowania ruchu w przedszkolu.

Liczba osób mogących w jednym czasie przebywać w kancelarii w przedszkolu 1-oddziałowym 2 — 3, w przedszkolu 2-oddziałowym 3 — 4, w 3- i 4-oddziałowym 4 — 5 osób. Widna, ogrzewana. Podłoga jak w izbach zajęć. Ściany malowane wapiennie lub klejowo. W przedszkolu 1-oddziałowym należy zainstalować dodatkową umywalkę. Zaopatrzenie w sprzęt: biurko lub stół z szufladą, 3 — 5 krzeseł, szafa na kartoteki, teczki, zabawki, kartony, materiały piśmienne, rulony. Wieszaki lub stojaki na ubranie, w przedszkolu 1-oddziałowym apteczka na podstawce oraz stolik dla lekarza.

10. **P o k ó j l e k a r z a** powinien być umieszczony tak, aby przed wejściem do tego pomieszczenia kilkoro dzieci mogło znaleźć miejsce na rozebranie się. Łączy się z szatnią lub sieni. Zaleca się umożliwienie bezpośredniego wyjścia do przedsionka. Liczba osób mogących w jednym czasie przebywać w pomieszczeniu: lekarz, higienistka i 1 dziecko. Widny, ogrzewany, z możliwością automatycznego otwierania naświetli. Podłoga jak wyżej. Ściany szpachlowane, malowane olejno i lakierowane na biało do wysokości 2,00 m. Zaopatrzenie w sprzęt: umywalka, stół z szufladą lub biurko, 2 krzesła, leżanka dziecięca, waga i wzrostomierz, podstawka pod apteczkę, listwa z haczykami na fartuchy.

11. **I z o l a t k a** (boks) pożądane, żeby przylegała do jednej z izb zajęć lub do kancelarii, oddzielona

od tych pomieszczeń oszkloną ścianką, począwszy od wysokości 35 — 40 cm od podłogi. Wyposażenie jak w pkt 10, z wyjątkiem umywalki. Zaopatrzona w leżak lub łóżeczko, stolik, krzesło oraz wieszak na listwie na ubrania dziecięce.

12. **Pokoje personelu** może znajdować się obok kancelarii lub pokoju lekarza. Służy jednocześnie jako archiwum. W przedszkolach dwukondygnacyjnych może być umieszczony na górnej kondygnacji. Wyposażenie i wykończenie jak w kancelarii. Zaopatrzenie w sprzęt: stół, kilka krzeseł, wieszaki na listwie lub stojak na ubranie, szafa na pomoce naukowe i prace dzieci, szafka z przegródkami dla personelu ewentualnie szafa na bieliznę (patrz pkt 17).

13. **Ustępy personelu** obsługują personel pedagogiczny i gospodarczy. Powinny znajdować się blisko węzłów sanitarnych i być łatwo dostępne dla całego personelu przedszkola. W przedszkolu 4-oddziałowym przewiduje się dwa ustępy: jeden o powierzchni 2,5 m², drugi 1,5 m². Podłoga z terrakoty, ściany do wysokości 1,50 m wyłożone glazurą, płytkami przyborskimi lub płytami pilśniowymi, zmywalne. Umywalka.

14. **Skład leżaków i pościeli** pożądanym jest w formie wnęki przy każdej izbie zajęć. Nad wnęką może być stosowany pawlacz na wysokości 1,50 — 1,60 m z półkami. Ściany wyłożone płytami pilśniowymi. Pręt do zawieszania zasłonek, pasy parciane do utrzymywania leżaków w pozycji stojącej. O ile skład pomyślany jest jako pomieszczenie zamknięte, należy w nim przewidzieć otwierane naświetle lub odpowiednio dostosowaną wentylację kanałową.

15. **Pralnia do przepierek** może być umieszczona obok kuchni, obok pomieszczeń sanitarnych, w podziemiu lub na strychu. W przedszkolach 3- i 4-oddziałowych powinna być izolowana od pomieszczeń, w których przebywają dzieci. Podłoga — wypalana, gładź cementowa lub terrakota. Kratka ze ściekiem. Ściany malowane olejno do wysokości 1,50 m. Dwie kadzie z blachy cynkowej lub lastrico, skanalizowane, z doprowadzeniem ciepłej i zimnej wody. Trzon kuchenny z kotłem i jedną płytą. Urządzenie do całkowitego odemglenia. Zaleca się stosowanie nad kotłem okapu, pod którym powinna znajdować się kratka do kanału wentylacyjnego odprowadzającego parę bądź kotły mogą mieć przykrywy, połączone blaszaną rurą ze specjalnym przewodem wentylacyjnym. W przedszkolach 1- i 2-oddziałowych

zwykły trzon kuchenny. Stół do składania bielizny, 2 stołki, ruszt drewniany na podłodze.

16. **Suszarnia** powinna być aneksem do pralni. Służy do zainstalowania kulis, o ile nie ma strychu. Przy ogrzewaniu centralnym należy do suszarni doprowadzić wzmocnione ogrzewanie.

17. **Skład bielizny** przewidziany jest jako miejsce pod szafy wbudowane lub wolnostojące, umieszczone w sieni, w pokoju personelu lub w jednej z izb zajęć.

18. **Przedśionek kuchenny** z wejściem do piwnicy służy jednocześnie jako szatnia personelu gospodarczego oraz miejsce na przybory do sprzątania. W przedszkolach 3- i 4-oddziałowych służy jednocześnie jako przedśionek dla jednej grupy dzieci. W pomieszczeniu mogą przebywać w jednym czasie: 6 — 8 dzieci, 2 — 3 osoby dorosłe.

19. **Kuchnia** w przedszkolach 1- i 2-oddziałowych z kredensem w formie szafy dwustronnie otwieranej, w przedszkolu 3-oddziałowym — z kredensem jak wyżej oraz z wydzielonym miejscem na obieranie warzyw, w przedszkolu 4-oddziałowym z wydzielonym kredensem i miejscem na obieranie warzyw oraz z wydzieloną umywalką. Trzon kuchenny węglowy, gazowy lub elektryczny na 3 do 4 krążki lub płyty. Zmywak o wymiarach 1,10 × 0,60 m w przedszkolach 3- i 4-oddziałowych, a 0,80 × 0,45 m w przedszkolach 1- i 2-oddziałowych, z doprowadzeniem ciepłej i zimnej wody. Zlew z kranem. Podłoga — terrakota, obniżona na grubość drewnianego rusztu. Ruszt powinien składać się z całych elementów i pokrywać całą podłogę. Ściany wyłożone glazurą lub płytkami przyborskimi do wysokości 1,50 m. Dla uzyskania wody gorącej zaleca się zainstalowanie buliera przy trzonach kuchennych węglowych, przy gazowych — piecyka gazowego, wyłącznie do użytku kuchni. Zaopatrzenie w sprzęt: stół podokienny z szafką, półka z szufladą, kredens na naczynia kuchenne, stoły przy zmywaku i kredensie do wydawania potraw, stołki wysokie do pracy przy stołach, 2 krzesła. W pomieszczeniach gospodarczych zaleca się stosowanie pawlaczy.

20. **Spizarnia** służy jako skład podręczny do przechowywania produktów żywnościowych, wymagających suchego i zimnego pomieszczenia. Podłoga cementowa, ściany malowane wapiennie. Półki, miejsce na dziesiętną wagę, stolik, podstawa na worki.

Tłoczono z polecenia Prezesa Rady Ministrów.

Redakcja: Urząd Rady Ministrów — Biuro Prac Ustawodawczych, Warszawa, ul. Krakowskie Przedmieście 1.
Administracja: Administracja Wydawnictw Urzędu Rady Ministrów, Warszawa, ul. Bracka 20a.

Reklamacje z powodu niedoręczenia poszczególnych numerów wnosić należy do Administracji Wydawnictw Urzędu Rady Ministrów (Warszawa, ul. Bracka 20a) w terminie 10 do 15 dni po otrzymaniu następnego kolejnego numeru.

Prenumerata Monitora Polskiego w 1953 r. wynosi: cz. A (urzędowa) — rocznie zł 45,—, półrocznie zł 27,—; cz. B (ogłoszeniowa) — rocznie zł 42,—, półrocznie zł 25,—. Prenumerata przyjmowana jest na okres co najmniej półroczny: od I.I i od I.VII. Prenumeratę przyjmuje Administracja Wydawnictw U. R. M. w Warszawie, ul. Bracka 20a oraz Punkt Sprzedaży w Łodzi, ul. Nowotki 21 (gmach Sądu Hipotecznego). Konto N. B. P. Oddział VIII Miejski, Warszawa nr 69-412-102. Wysyłki egzemplarzy Monitora Polskiego dokonuje się wyłącznie po uprzednim otrzymaniu należności. Pojedyncze egzemplarze Monitora Polskiego nabywać można w Administracji Wydawnictw Urzędu Rady Ministrów, Warszawa, Bracka 20a, w punktach sprzedaży: w Warszawie: „Dom Książki”, Księgarnia Prawno-ekonomiczna, pl. 3 Krzyży 12, kiosk „Domu Książki” w gmachu sądów, al. Gen. Świerczewskiego 127, w Łodzi przy ul. Nowotki 21 (Hipoteka), w kasach Sądów Wojewódzkich w: Białymstoku, Kielcach, Koszalinie, Rzeszowie, Stalinozdrodzie, Wrocławiu i Zielonej Górze oraz w kasach Sądów Powiatowych w: Bydgoszczy, Bytomiu, Cieszynie, Częstochowie, Gdańsku, Gdyni, Gliwicach, Gnieźnie, Jeleniej Górze, Kaliszu, Krakowie, Lublinie, Nowym Sączu, Olsztynie, Opolu, Ostrowiu Wlkp., Poznaniu, Przemyślu, Raciborzu, Radomiu, Szczecinie, Tarnowie, Toruniu i Zamościu.